

PRZEMYSŁAW ĆWIKOWSKI

Dział Opracowania Nowych Druków Zwartych ZNiO

AGNIESZKA FRANCIK-CEGŁA

Dział Starych Druków ZNiO

JOLANTA MAĆZKA

Dział Nowych Druków Ciągłych ZNiO

KATALOGOWANIE ZBIORÓW OSSOLIŃSKICH W RAMACH WSPÓŁPRACY Z KATALOGIEM CENTRALNYM NUKAT W LATACH 1997–2020

Proces, który doprowadził Bibliotekę Ossolineum do współpracy w ramach Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego NUKAT, zaczął się znacznie wcześniej niż powstanie samego katalogu NUKAT. W 1997 roku Ossolineum otrzymało 311 588 zł z Fundacji Mellona¹ na komputeryzację biblioteki. Działalność Fundacji Mellona była związana z rozprzestrzenianiem systemu bibliotecznego VTLS (Virginia Tech Library System), toteż wybór tej drogi komputeryzacji zdeterminował wejście Ossolineum do grupy polskich użytkowników wspomnianego systemu i w konsekwencji doprowadził do udziału we wspólnych przedsięwzięciach zapoczątkowanych przez Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego, Bibliotekę Jagiellońską, Bibliotekę Uniwersytetu Gdańskiego i Bibliotekę Akademii Górniczo-Hutniczej.

DRUKI NOWE ZWARTE

W Ossolineum zakup systemu VTLS został ograniczony tylko do modułu opracowania. Początkowo przewidywano jego użycie w katalogowaniu dwóch grup zbiorów: druków zwartych nowych i druków ciągłych nowych. Rola pioniera przypadła Działowi Opracowania Nowych Druków Zwartych (dalej: Dział Opracowania), kierowanemu wówczas przez Lecha Czyżewskiego. W 1997 roku w dziale tym zatrud-

---

¹ *Sprawozdanie Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich za rok 1997*, Wrocław 1998, s. 7.

nionych było 10 pracowników – w tym jedna osoba prowadząca księgi inwentarżowe – którzy opracowali (w tradycyjny sposób, czyli na kartach katalogowych) 8 264 woluminów². Było to opracowanie zarówno formalne, jak i rzeczowe, ponieważ w 1995 roku połączono działy zajmujące się tymi dziedzinami i przyjęto zasadę katalogowania książki w obu aspektach przez jednego katalogera. Takie rozwiązanie, wówczas niespotykane w dużych bibliotekach, obecnie się upowszechnia – praktyka taka stosowana jest m.in. w Bibliotece Jagiellońskiej i Bibliotece Uniwersytetu Wrocławskiego. Katalog kartkowy tworzony przez Dział Opracowania stanowił konglomerat opisów bibliograficznych z różnych okresów działalności: począwszy od ręcznie pisanych kart powstałych wkrótce po drugiej wojnie światowej, poprzez opracowanie na podstawie przepisów Józefa Grycza i Władysławy Borkowskiej³, po przepisy Marii Lenartowicz⁴. Można przyjąć, że wprowadzenie w latach osiemdziesiątych tych ostatnich zasad miało duże znaczenie dla przyszłej komputeryzacji. Była to bowiem udana implementacja na grunt polski zasad ISBD (International Standard Bibliographic Description). Format USMARC, w obecnej postaci funkcjonujący pod nazwą MARC 21, porządkujący dane opisu bibliograficznego w sposób czytelny dla systemów komputerowych, korzysta ze struktury opisu znanej z ISBD. Przepisy M. Lenartowicz wprowadzono dopiero 10 lat po opublikowaniu pierwszych zasad ISBD dla wydawnictw zwartych i 8 lat po tym, jak zaczęto je stosować w polskim „Przewodniku Bibliograficznym”⁵, ale dzięki nim uczyniono krok w stronę komputeryzacji polskich bibliotek. W Ossolineum przepisy te wcielano bardzo ściśle i konsekwentnie, kształcąc przy okazji zespół doświadczonych katalogerów⁶. Nauka formatu MARC nie unieważniała dotychczasowych umiejętności, jednak poszerzała je w sposób zasadniczy.

Nowością w opracowaniu formalnym były rekordy wzorcowe, opisujące nie książki, ale punkty dostępu do nich, czyli np.: autorów, tłumaczy, ilustratorów, tytuły ujednolicone czy serie wydawnicze. Zawierały one wiele informacji umożliwiających jednoznaczny identyfikację danego hasła, a zawarte w nich tropy spełniały funkcje zbliżone do dotychczasowych odsyłaczy w katalogu kartkowym. Dla każdego autora nienotowanego jeszcze w katalogu musiał powstać rekord wzorcowy. Początkowo działanie to zdawało się nadmiarowe, gdyż spowalniało pracę nad

² *Ibidem*, s. 11, 18.

³ J. Grycz, W. Borkowska, *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego*, Warszawa 1946 (i wydania późniejsze).

⁴ M. Lenartowicz, *Przepisy katalogowania książek, cz. 1: Opis bibliograficzny*, Warszawa 1983.

⁵ Na temat implementacji ISBD w Polsce zob. M. Lenartowicz, *Normalizacja opisu bibliograficznego i jego hasła, zasad szeregowania i przypisów bibliograficznych*, „Przegląd Biblioteczny” 2001, z. 1/2, s. 39–59; D. Chłopkowska, *Prace IFLA nad międzynarodowymi zasadami katalogowania*, „Przegląd Biblioteczny” 2012, z. 3, s. 319–336.

⁶ Nie musiało tak być, o czym świadczy pewna anegdota. Autor niniejszego tekstu był w latach dziewięćdziesiątych w pewnej bibliotece naukowej i zauważył ze zdziwieniem, że w katalogu są wyłącznie opisy tworzone według przepisów J. Grycza i W. Borkowskiej. Zapytana o to dyżurna bibliotekarka wyjaśniła, że J. Grycz był zasłużonym pracownikiem tej biblioteki i nie ma powodu, żeby zmieniać zasady katalogowania.

opracowaniem książek. Obecnie jednak bez haseł wzorcowych trudno wyobrazić sobie tworzenie i funkcjonowanie dużej bazy bibliograficznej, zwłaszcza w warunkach współkatalogowania.

Pomocą w opanowaniu samego systemu komputerowego było kilkudniowe szkolenie przeprowadzone przez pracownika firmy VTLS. Dział skorzystał także z pomocy bibliotek już pracujących w tym systemie. W 1998 roku krótkie szkolenia z katalogowania przeprowadziły Alicja Szubert z Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego oraz Irena Gruchała z Biblioteki Jagiellońskiej.

Trudniejsza sytuacja wiązała się z kwestią opracowania rzeczowego. Dotychczas w zakresie druków zwartych stosowano w Ossolineum katalog systematyczny zbudowany według własnej koncepcji. W środowisku polskich użytkowników VTLS rozwijał się język haseł przedmiotowych KABA (dalej: jhp KABA), toteż wybór tego narzędzia uznano za oczywisty. Pierwsze zetknięcie z jhp KABA nastąpiło na poświęconej mu konferencji, która odbyła się 1997 roku w Sopocie. Jak napisano w przedmowie do materiałów pokonferencyjnych: „Wśród uczestników [...] zdecydowaną większość stanowili użytkownicy potencjalni”⁷, a więc tacy jak obecny tam przedstawiciel Ossolineum. Ten pierwszy kontakt z jhp KABA uświadomił pracownikom biblioteki, jak bardzo różni się nowe podejście do książki i zawartej w niej informacji od dotychczasowego opracowania rzeczowego. Język KABA, nawet na ówczesnym poziomie swojego rozwoju, zaskakiwał bogactwem słownictwa i tym samym – możliwością precyzyjnego oddania przedmiotu do dokumentu.

W grudniu 1998 kierownik działu uczestniczył w czterodniowych warsztatach opracowania przedmiotowego. W następnym roku do Wrocławia przyjechały Teresa Głowacka, twórczyni koncepcji języka i wieloletnia kierownik Ośrodka Języka i Kartoteki Wzorcowej KABA, oraz Grażyna Jaśkowiak⁸ z Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego. Goście, zaciekawieni historyczną biblioteką zaczynającą współpracę z zespołem, przeprowadzili krótkie warsztaty i zaproponowali dalszą naukę w postaci praktyki w Bibliotece Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie pracowała Danuta Zglińska-Adamska, autorytet w kształtującym się środowisku twórców i użytkowników jhp KABA. Wyznaczony pracownik Ossolineum, Przemysław Ćwikowski, przez dwa miesiące uczył się tematowania w BUWr oraz przekazywał umiejętności innym pracownikom Działu Opracowania.

Prace nad przygotowaniem systemu od strony informatycznej, koordynowane przez Aleksandra Radwańskiego, a następnie szkolenia i ćwiczenia katalogerów w bazie testowej trwały dość długo. Należy pamiętać, że w 1997 roku Ossolineum organizowało dla pracowników szkolenia w obsłudze systemu Windows, co pokazuje, jak dużym wyzwaniem był dla nich VTLS. Ostatecznie katalogowanie druków zwartych nowych w systemie VTLS rozpoczęło się na początku 1999 roku. Decy-

⁷ *Materiały z Konferencji nt.: Język haseł przedmiotowych KABA: stan obecny i perspektywy rozwoju, Sopot 9–11.09.1997, Warszawa 1998.*

⁸ Obecnie dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego.

zją dyrekcji biblioteki początkowo przyjęto hybrydowy system, w którym w VTLS katalogowano książki z rokiem wydania od 1999 roku, a książki wydane wcześniej katalogowano tradycyjnie, tak aby czytelnik mógł się łatwo zorientować, w którym katalogu ma ich szukać. Po dwu latach (od 2001 roku) opracowanie elektroniczne objęło już wszystkie książki, niezależnie od ich roku wydania, natomiast katalog kartkowy został zeskanowany i udostępniony na stronie internetowej zakładu – był to jeden z pierwszych takich przypadków w Polsce⁹. W pierwszych latach po wdrożeniu systemu VTLS starano się opracowywać rzeczowo wszystkie katalogowane elektronicznie książki oraz uwzględniano wszystkie egzemplarze, także nabyte przed komputeryzacją. Niestety, założenia te nie zawsze były w późniejszych latach realizowane, na co wpływ miały zmieniające się decyzje dotyczące priorytetów opracowania druków zwartych.

Ówczesna metoda pracy znacznie różniła się od obecnej. Istniała elektroniczna Centralna Kartoteka Haseł Wzorcowych, ale nie było wspólnej bazy rekordów bibliograficznych. W dyskusjach wspomniano o projektach utworzenia wspólnego katalogu, ale w ówczesnych warunkach wydawało się to nierealne. Poszczególne biblioteki opracowywały zbiory w bazach lokalnych, stosując wspólne rekordy wzorcowe i wspólną instrukcję formatu rekordów bibliograficznych¹⁰. W praktyce korzystano z możliwości kopiowania rekordów bibliograficznych z innych bibliotek. W latach dziewięćdziesiątych w Ossolineum szacowano, że ok. 60–70% rekordów wprowadzanych do bazy lokalnej stanowiły rekordy kopiowane¹¹, ale szacunki te mogły być zawyżone. Słaba jakość połączeń internetowych z innymi katalogami, brak odpowiedniej wyszukiwarki¹² i często nie najlepszy poziom znalezionych rekordów powodowały, że część zespołu katalogerów wolała tworzyć rekordy od podstaw, niż tracić czas na ich wyszukiwanie i poprawianie, zwłaszcza w przypadkach książek łatwiejszych w opracowaniu.

Liczba katalogowanych książek w kolejnych latach wykazywała tendencję wzrostową (zob. wykres nr 2), ale praca w nowym środowisku spowodowała powstanie zaległości, których nadrobienie wymagało dodatkowej pracy. Sytuacja taka trwała do 2003 roku włącznie. Liczba pracowników Działu Opracowania utrzymywała się na stałym poziomie (9–10 osób), pewnym wsparciem dla działu było przekazanie w 2001 roku inwentarza druków zwartych do Działu Przechowywania i Udostępniania, co pozwoliło skierować do katalogowania jeszcze jedną osobę, wcześniej zajętą prowadzeniem ksiąg inwentarzowych. Posunięcie to jednak rozdzielało tworzenie informacji o zbiorach między dwa działy, a przy tym pozbawiało Dział Opracowania możliwości tworzenia rekordów egzemplarza książek nowo zakupionych. Z rozwiązania tego zrezygnowano na początku 2019 roku.

⁹ Dokonano tego z funduszy Komitetu Badań Naukowych.

¹⁰ *Format USMARC rekordu bibliograficznego dla książki*, oprac. M. Lenartowicz, A. Paluszkiwicz, Warszawa 1997.

¹¹ *Sprawozdanie Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich za rok 2000*, Wrocław 2001, s. 18.

¹² Wyszukiwarka KaRo powstała w 2001 roku.

W 2002 roku rozpoczął pracę katalog NUKAT¹³. Ossolineum uczestniczyło w tym projekcie od pierwszych dni jego funkcjonowania¹⁴. W końcu tego roku pod względem liczby wprowadzonych do NUKAT-u rekordów Ossolineum – na 30 bibliotek współpracujących wówczas z NUKAT-em – plasowało się na szóstym miejscu¹⁵.

Od powstania bazy NUKAT metoda opracowania druków zwartych zasadniczo się zmieniła. Obecnie wszystkie rekordy bibliograficzne wprowadzane do bazy lokalnej Ossolineum są kopiowane z katalogu centralnego. Jeżeli w bazie NUKAT brakuje odpowiedniego opisu, pracownik Ossolineum tworzy rekord w katalogu NUKAT, aby następnie go skopiować. W miarę dołączania do NUKAT-u kolejnych bibliotek (obecnie ponad 130) i przyrostu bazy rekordów bibliograficznych (w 2008 roku – 1 mln opisów, w 2011 – 2 mln, obecnie – prawie 4 mln)¹⁶ powiększa się możliwość skorzystania z pracy wykonanej przez inne biblioteki. Bardzo ważne jest to, co decyduje o unikatowości tego przedsięwzięcia – NUKAT jest katalogiem realnym, który daje gwarancję jednoznaczności opisu bibliograficznego. Administratorzy NUKAT-u czuwają nad tym, aby w bazie nie było dubletów, czyli sytuacji, w której ta sama edycja książki ma różne opisy. Odmienności w rekordach wynikają z różnic między wydaniem lub wariantami wydań danego dzieła. Współpracujące biblioteki tworzą zautomatyzowany system, w którym każdy z czynnych uczestników może poprawić lub uzupełnić istniejący w katalogu centralnym rekord bibliograficzny lub wzorcowy, a następnie ta modyfikacja wgrzywa się we wszystkich katalogach lokalnych, do których ten opis wcześniej skopiowano. NUKAT jest także katalogiem, z którego czytelnicy mogą korzystać bezpośrednio. Każde skopiowanie rekordu bibliograficznego powoduje dodanie w nim linku odsyłającego do katalogu biblioteki, która go skopiowała. Dzięki temu czytelnik ma zgromadzoną w jednym miejscu informację o dostępności danego wydania w bibliotekach oraz możliwość szybkiego dotarcia do sygnatur poszczególnych egzemplarzy rozproszonych w Polsce. Ma to ogromne znaczenie dla propagowania wiedzy o zasobach bibliotek uczestniczących w tym przedsięwzięciu.

W tym miejscu warto nadmienić, że opisy w katalogu NUKAT poddawane są licznym procedurom kontrolnym, które powodują, że wprowadzanie nowych rekordów jest dość skomplikowane i czasochłonne. Nowo utworzony rekord zostaje wprowadzony do obszaru roboczego NUKAT-u (tzw. bufora) i po wewnętrznej korekcie zostaje mu nadany odpowiedni status, świadczący o zakończeniu pracy

¹³ Na temat początków NUKAT-u zob. M. Burchard, *Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT*, „Bibliotekarz” 2000, nr 2, s. 6–10; A. Radwański, *NUKAT – zbyt długo oczekiwany?* „Biuletyn EBIB” [online] 2001, nr 1 (19) <http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/19/a.php?radwanski> [dostęp: 6.08.2020]; A. Paluszkiwicz, *NUKAT – polska droga do katalogu centralnego*, [w:] *Archiwa w postaci cyfrowej: materiały międzynarodowych warsztatów DELOS CEE, Warszawa, 25–26 kwietnia 2003 r.*, Warszawa, 2003, s. 15–24.

¹⁴ Podana na stronie NUKAT-u data rozpoczęcia współpracy „2003-02-20” jest myląca. W rzeczywistości jest to data podpisania formalnego porozumienia z Ossolineum, zaś faktyczna współpraca zaczęła się wcześniej, co jest widoczne w statystykach NUKAT-u.

¹⁵ *Sprawozdanie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich za rok 2002*, Wrocław 2003, s. 19.

¹⁶ Dane ze strony internetowej Centrum NUKAT (<https://centrum.nukat.edu.pl/pl/>) [dostęp: 13.02 2020]).

nad nim. W nocy następuje przeprocesowanie, w czasie którego rekord przechodzi kontrolę automatyczną w celu wyłapania formalnych błędów i niespójności. Jeżeli rekord nie zostanie automatycznie zatrzymany na tym etapie, to kolejnego dnia znajduje się w statusie niedostępnym dla jego twórcy, a dostępnym dla pracownika NUKAT-u, który może rekord zaakceptować lub zatrzymać do wyjaśnienia. Następnie rekord trafia do bazy po kolejnym nocnym przeprocesowaniu (czyli najwcześniej trzeciego dnia od utworzenia) i wtedy może zostać skopiowany do bazy lokalnej¹⁷. Jeżeli w katalogu centralnym brakuje potrzebnego rekordu wzorcowego, to proces katalogowania wydłuża się o dwa kolejne dni niezbędne dla utworzenia tego rekordu. Procedury związane z modyfikacjami rekordów często wymagają uzgodnień z ich autorami. Każda poprawka musi być dodatkowo rozpatrzona przez pracownika NUKAT-u. Najbardziej czasochłonne są sytuacje, w których konieczne są zmiany haseł przedmiotowych. Od początku obowiązuje bowiem zasada, że zmiana lub usunięcie takiego hasła wymaga zgody biblioteki, która dokonała pierwotnego tematowania.

W Ossolineum podejmuje się starania, aby rekordy kopiowane do bazy lokalnej nie zawierały błędów, a kontrola i proces modyfikowania zabiera katalogerom dużo czasu. Zmiany, jakie zachodzą w zasadach katalogowania w ciągu ostatnich 20 lat wykazują stałą tendencję do zwiększania ilości informacji zawartej w rekordach, jak np. zniesienie ograniczenia liczby autorów, których można podać w opisie prac zbiorowych (tzw. zniesienie „zasady trzech”) związane z wprowadzaniem zasad RDA (Resource Description & Access)¹⁸. Z jednej strony są to zmiany korzystne z punktu widzenia potrzeb informacyjnych, ale z drugiej strony wymagają one coraz większego nakładu pracy – zarówno przy tworzeniu opisów, jak i przy kontroli ich poprawności. Trzeba jednak przyznać, że – przynajmniej w subiektywnym odczuciu autora niniejszego tekstu – jakość opisów w katalogu NUKAT jest wysoka.

Lata 2002–2003 dla Działu Opracowania były znaczące także dlatego, że dołączył on do zespołu autorów haseł wzorcowych jhp KABA. Od kiedy dział zaczął stosować jhp KABA, starał się o uprawnienia do rozwijania jego słownictwa. W 1999 roku możliwość taką miało tylko 12 bibliotek, natomiast pozostałe placówki stosujące jhp KABA wykorzystywały zastane słownictwo lub zgłaszały zapotrzebowanie na nowe elementy tego języka. Pierwsze osoby z Ossolineum, które zaczęły tworzyć rekordy wzorcowe KABA – Lech Czyżewski, Przemysław Ćwi-

¹⁷ Obecnie znaczna część rekordów bibliograficznych wchodzi do bazy szybciej, bezpośrednio po przejściu przez sita kontroli automatycznej. Dotyczy to jednak tylko książek spełniających określone kryteria, w tym mających numer ISBN, a więc nie odnosi się do dawniejszego piśmiennictwa. Nie obejmuje także rekordów wzorcowych.

¹⁸ *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki*, oprac. zesp. aut. I. Leonowicz *et al.* Red. M. Rowińska, I. Wiśniewska, wyd. 4, Warszawa 2017. Recenzja – zob. J. Franke, *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki [...]*, „Przegląd Biblioteczny” 2017, R. 85, z. 3, s. 371–392. Zob. też K. Grzędzińska, *RDA w katalogu NUKAT. O konferencji „Standard RDA – korzyści i problemy związane z jego wdrożeniem” 14 października 2016 r.*, „Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT” [online] 2016, nr 4 (21) https://issuu.com/nukat/docs/tu_21_strony/1?e=0/42494623&ff=true [dostęp: 13.02.2020].

kowski i Grażyna Wójcik – wprowadziły w 2002 roku 245 rekordów¹⁹. Rok później pracownik Ossolineum został uprawniony do wewnętrznej walidacji, czyli kontroli rekordów wzorcowych KABA przed ich wysłaniem do NUKAT-u²⁰. Z biegiem lat do twórców języka dołączali kolejni pracownicy działu: Magdalena Boruta, Jan Górecki, Piotr Grącikowski, Dorota Jońska-Amanowicz, Katarzyna Przybycień, Iwona Słowik, Katarzyna Szczypka, Zdzisław Wierzbicki. Proces ten ułatwiało bez wątpienia to, że znaczna część zespołu znała język francuski w stopniu wystarczającym do swobodnego korzystania z rekordów wzorcowych języka RAMEAU (tworzonego przez Bibliotekę Narodową Francji i będącego głównym źródłem metodycznym jhp KABA) czy też do czytania podręcznika języka RAMEAU²¹. Z dzisiejszej perspektywy widać, iż działania te przynosiły korzyść bibliotece i stanowiły dodatkowo możliwość podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

W 2003 roku Ossolineum zastąpiło używany dotychczas system VTLS przez jego znacznie nowocześniejszą wersję – Virtua, poznaną już rok wcześniej jako narzędzie pracy w katalogu NUKAT. Rok później w Ossolineum rozpoczęto retrokonwersję zbiorów²², czyli ponowne – elektroniczne – katalogowanie zbiorów opracowanych w sposób tradycyjny (zob. wykres nr 2). W jej ramach wykonuje się opracowywanie książek, których dotychczasowe opisy wymagały melioracji oraz planowe katalogowanie wybranych grup zbiorów, np. sukcesywną retrokonwersję woluminów znajdujących się w księgozbiorach podręcznych działów. W 2006 roku przeprowadzono retrokonwersję księgozbioru podręcznego Czytelni Głównej, a następnie księgozbiorów podręcznych kolejnych działów i gabinetów. Największy z nich – księgozbiór Gabinetu Grafiki (obecnie Dział Sztuki) liczy łącznie z wydawnictwami ciągłymi ok. 10 000 woluminów. W 2012 roku, uruchomiono retrokonwersję książek z magazynu głównego, w tym od grudnia 2015 historycznego księgozbioru lwowskiego. W tym ostatnim przypadku mamy do czynienia z początkiem wieloletniego przedsięwzięcia skatalogowania ok. 125 tys. woluminów, które zaliczono do Narodowego Zasobu Bibliotecznego, co obliguje Ossolineum do ich elektronicznego opracowania. Retrokonwersja objęła także stosunkowo niewielki zbiór cymeliów, wyodrębniony z głównego księgozbioru druków zwartych XIX–XX wieku, oraz książki przeznaczone do digitalizacji w ramach projektu realizowanego przy wsparciu funduszy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego²³.

Podczas opracowania historycznego księgozbioru lwowskiego duże znaczenie mają informacje podawane w tworzonych lokalnie rekordach egzemplarza (w tym dane o ekslibrisach, pieczęciach własnościowych czy odręcznych dedykacjach). Do-

¹⁹ *Sprawozdanie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich za rok 2002*, Wrocław 2003, s. 20.

²⁰ Początkowo korzystano ponownie z pomocy Danuty Zglińskiej-Adamskiej z BUWr.

²¹ *Guide d'indexation RAMEAU*, 5e ed., Montpellier 1999; 6e ed., Paris 2004.

²² *Sprawozdanie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich za rok 2004*, Wrocław 2005, s. 23.

²³ Był to projekt pt. „System upowszechniania piśmienniczych zbiorów specjalnych OSSOLINEUM we Wrocławiu poprzez digitalizację i publikację internetową jako promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego”. Program realizowano w latach 2010–2012 i obejmował on głównie utworzenie kopii cyfrowych najcenniejszych ossolińskich starych druków, rękopisów oraz cymeliów i ich publikację w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej.

datkowo w katalogu – na wzór ossolińskiego opracowania starych druków – stosowane jest lokalne pole 950 w rekordzie bibliograficznym, wykorzystywane do zamieszczania haseł umożliwiających wyszukiwanie książek według ich proveniencji.

W kolejnych latach pogłębiała się współpraca przy tworzeniu jhp KABA. W 2005 roku przy Centrum NUKAT powołano Zespół Konsultacyjny jhp KABA – ciało doradcze złożone z przedstawicieli bibliotek współtworzących słownictwo języka oraz przedstawicieli Centrum NUKAT. Jego członkiem został także pracownik Ossolineum. Zespół powstał w trudnym momencie, kiedy znaczna część twórców języka nie akceptowała zmian w jhp KABA wprowadzanych przez Centrum NUKAT²⁴, a praktycznie nie działał już dawny Zespół Walidacyjny, który był m.in. platformą dyskusji we wczesnym okresie rozwoju języka. Prace nowego zespołu polegały zarówno na dyskusjach podczas spotkań w Warszawie, jak i na sporządzaniu pisemnych opinii na temat nowych projektów i przyczyniły się do odbudowy relacji między Centrum NUKAT a bibliotekami w zakresie rozwoju jhp KABA. Były i nadal są także okazją do zgłaszania własnych propozycji – jedną z pierwszych był zaproponowany przez Ossolineum projekt regulacji stosowania określnika „antologie”, który stał się obowiązującym do dziś ustaleniem. Początek pracy zespołu zbiegł się w czasie także z publikacją powstałej w Ossolineum pracy na temat teoretycznych podstaw języka²⁵. Aktywność w pracach zespołu zaowocowała powierzeniem przedstawicielowi Ossolineum prac nad jednym z dziedzinowych podręczników stosowania jhp KABA²⁶. Inną publikacją był rozdział na temat jhp KABA w monografii adresowanej głównie do studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa²⁷. W ostatnim czasie prace Zespołu Konsultacyjnego koncentrują się głównie wokół problemów wynikających z głębokich zmian, jakie zaszły w języku RAMEAU oraz konieczności uproszczenia języka i dostosowania go do wymogów wyszukiwania fasetowego²⁸. W ramach tych prac w Ossolineum powstała

²⁴ Kontrowersje dotyczyły głównie skutków pogłębiania integracji słownictwa jhp KABA i kartoteki haseł formalnych. Zob. T. Głowacka, *Dokąd zmierza język KABA? Powstanie i rozwój języka. Stan obecny. Pytania o przyszłość*, „Przegląd Biblioteczny” 2005, z. 3, s. 297–320.

²⁵ Zob. P. Ćwikowski, *Język haseł przedmiotowych KABA wobec teorii Adama Łysakowskiego. Koncepcje wyszczególniania przedmiotu*, „Wydawnictwa Zwarte Stowarzyszenia EBIB”, t. 2, Wrocław 2005 [online] http://open.ebib.pl/ojs/index.php/wydawnictwa_zwarte/article/view/142 [dostęp: 13.02.2020]. Omówienie publikacji – zob. J. Woźniak-Kasperek, *Wiedza i język informacyjny w paradygmacie sieciowym*, Warszawa 2011, s. 88–93.

²⁶ Zob. P. Ćwikowski, *Opis przedmiotowy dokumentów na temat wojen i wojskowości*, Warszawa 2013. Publikacja, wraz z pozostałymi podręcznikami z serii „Katalogowanie w Języku Haseł Przedmiotowych KABA”, została nagrodzona Nagrodą Naukową SBP im. Adama Łysakowskiego za rok 2013 w kategorii „Prace o charakterze praktyczno-wdrożeniowym”.

²⁷ *Idem, Język haseł przedmiotowych KABA*, [w:] *Bibliotekarstwo*. Red. A. Tokarska, Warszawa 2013, s. 378–391.

²⁸ Metoda wyszukiwania informacji i zawężania wyników wyszukiwania stosowana w sprzedaży online, a ostatnio także w nowoczesnych katalogach bibliotecznych. Zob. S. Skórka, *Fasety na nowo odkryte. Integrowanie systemów nawigacji i organizowania informacji*, „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2014, t. 52, nr 2, s. 92–109.

analiza możliwości przekształcenia haseł przedmiotowych oznaczających wojny domowe i rewolucje, prezentowana na spotkaniu zespołu.

Dalsze losy opracowania ossolińskich druków zwartych przebiegały podobnie, jak innych bibliotek NUKAT-u. Baza Ossolineum wzięła udział w projekcie nazwanym „NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej”, realizowanym w latach 2009–2012. Finansowany był on z funduszy unijnych i polegał m.in. na zautomatyzowanym w znacznym stopniu scaleniu danych, które zostały zgromadzonych w katalogach lokalnych jeszcze przed powstaniem NUKAT-u. Dzięki niemu wiele rekordów tworzonych w Ossolineum lokalnie przed 2002 rokiem zostało bądź zastąpionych rekordami pochodzącymi z NUKAT-u, bądź pobranych do NUKAT-u w celu uzupełnienia katalogu centralnego. Pracownicy Ossolineum, zarówno z Działu Opracowania Nowych Druków Zwartych, jak i Działu Nowych Druków Ciągłych, biorą udział w pracach powołanej przy Centrum NUKAT w 2016 roku Grupy Roboczej ds. Standardów Bibliograficznych, zajmującej się głównie wdrażaniem zasad nowego standardu RDA. Nie skorzystano dotychczas jedynie z możliwości tworzenia rekordów analitycznych, opisujących dokumenty niesamoistne wydawniczo, np. artykuły z prac zbiorowych. Było to spowodowane po części kwestią wyboru priorytetów opracowania, a po części obawami, jak poradziłaby sobie z tym starzejąca się wersja Virtui, obsługująca bazę Ossolineum.

Z perspektywy ponad 20 lat, które upłynęły od początku elektronicznego opracowania druków zwartych w Ossolineum, można postawić pytania: na ile współpraca z Ossolineum jest korzystna dla NUKAT-u i na ile ta współpraca jest korzystna dla Ossolineum? Odpowiedź na pierwsze pytanie kryje się w statystykach NUKAT-u dotyczących budowania bazy centralnej przez poszczególne biblioteki²⁹. W rankingu bibliotek Ossolineum zajmuje 12. miejsce³⁰ pod względem wprowadzonych do NUKAT-u rekordów bibliograficznych druków zwartych. Czołówkę tego zestawienia tworzą wielkie biblioteki uniwersyteckie, z którymi Ossolineum trudno porównywać ze względu na liczebność ich zbiorów i liczbę ich pracowników. Bezpośrednio przed Ossolineum lokują się natomiast Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy i Biblioteka Uniwersytecka KUL, a bezpośrednio za – Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie i Biblioteka Główna UMCS w Lublinie. W kwestii wprowadzonych do NUKAT-u rekordów wzorcowych³¹: 14. miejsce w zakresie rekordów osobowych i korporatywnych, 15. w zakresie rekordów serii wydawniczych, 6. – tytułów ujednoliconych (co wynika zapewne z większych niż w bibliotekach akademickich zbiorów literatury pięknej, w stosunku do której tytuły ujednolicone są szczególnie często stosowane), 8.³² – w zakresie haseł słownikowych jhp KABA.

²⁹ Centrum NUKAT [online] <https://centrum.nukat.edu.pl/pl/statystyki?view=budowanie&laout=bib> [dostęp: 13.02 2020].

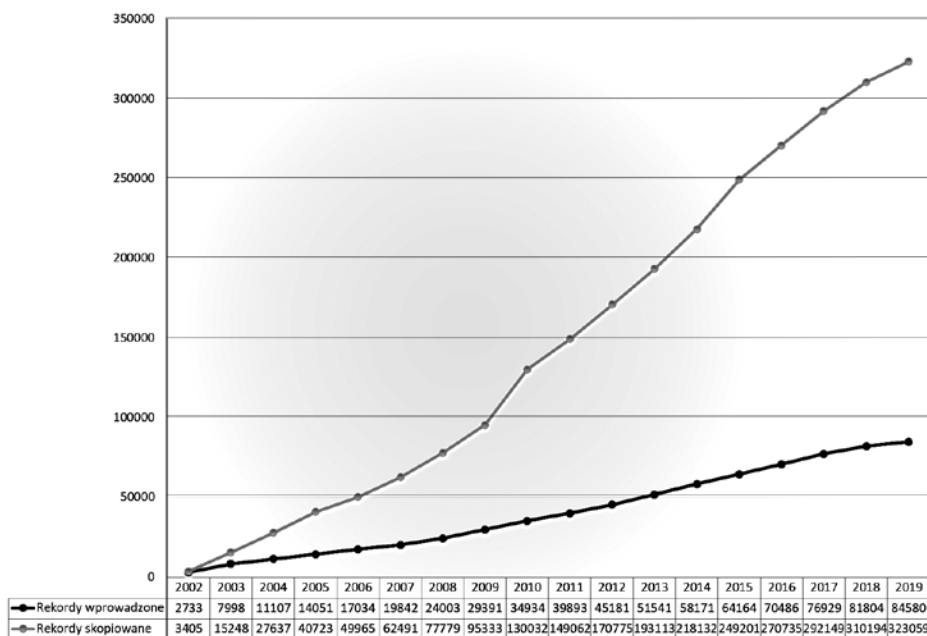
³⁰ Z pominięciem Centrum NUKAT, na „konto” którego zapisano rekordy pobrane z baz lokalnych w ramach „autostrady cyfrowej”.

³¹ Centrum NUKAT [online] <https://centrum.nukat.edu.pl/pl/statystyki?view=budowanie&laout=khw> [dostęp: 13.02 2020].

³² Lub dziewiąte, jeżeli uwzględnić także Centrum NUKAT jako twórcę haseł jhp KABA.

Rekordy te są tworzone przez wszystkie trzy działy Biblioteki Ossolineum, biorące obecnie udział w pracy nad katalogiem NUKAT, z wyjątkiem rekordów haseł słownikowych KABA, tworzonych wyłącznie przez Dział Opracowania. Jeżeli weźmiemy pod uwagę, że w bazie NUKAT uczestniczą 184 biblioteki, z tego współpracę czynną (związaną z wprowadzaniem, a nie tylko kopiowaniem rekordów) prowadzą obecnie 133, to udział Ossolineum należy ocenić jako znaczący.

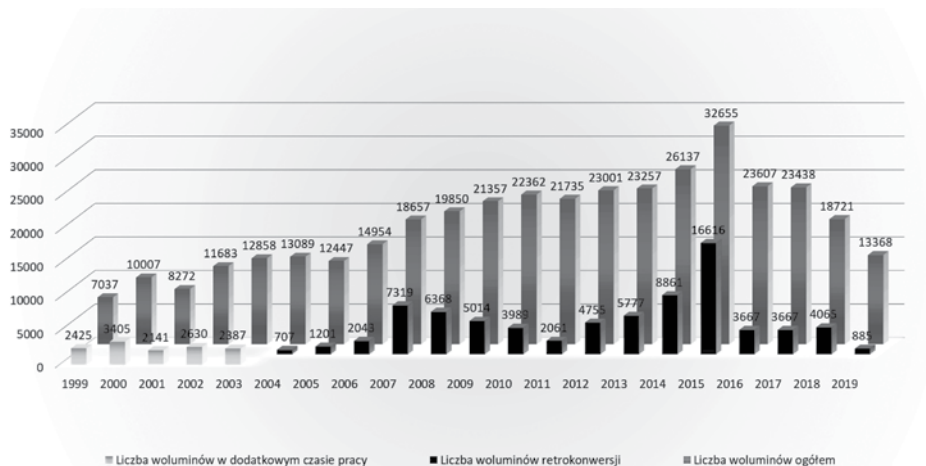
Korzyść Ossolineum ze współpracy z NUKAT-em jest widoczna w relacji między liczbą rekordów wprowadzonych przez Ossolineum do NUKAT-u a liczbą rekordów skopiowanych do bazy lokalnej – zarówno własnego, jak i obcego autorstwa (zob. wykres 1). Do tego dochodzą korzyści niewymierne, jak rozprzestrzenianie informacji o ossolińskich zbiorach i udział pracowników Ossolineum w największych projektach polskiego bibliotekarstwa naukowego.

Wykres 1: Rekordy bibliograficzne druków zwartych wprowadzone przez Ossolineum do NUKAT oraz skopiowane z NUKAT do bazy Ossolineum (źródło: statystyki NUKAT).

Wykres nr 2 pokazuje, w jaki sposób Dział Opracowania radził sobie w sytuacji katalogowania elektronicznego pod względem liczby skatalogowanych woluminów, z uwzględnieniem wielkości retrokonwersji. Wielkość zatrudnienia przez znaczną część czasu była prawie stała (9–10 osób), z pewnymi okresowymi ubytkami w liczbie osób katalogujących, spowodowanymi np. przez udział pracowników w skontrach. Interpretacja tych danych wymaga brania pod uwagę także czynników jakościowych, takich jak charakter księgozbioru, który jest katalogowany. Przez pierwsze lata

(do 2003 roku) liczba katalogowanych woluminów utrzymywała się w okolicach ok. 10 tys. woluminów rocznie. Wymagało to, jak już wspomniano, prac w czasie dodatkowym, a rozpoczęcie systematycznej retrokonwersji było niemożliwe. Po 2004 roku Dział Opracowania odzyskuje równowagę, liczba katalogowanych woluminów znacząco rośnie, w dużym stopniu dzięki retrokonwersji. Liczba książek zretrokonwertowanych jest zmienna i uzależniona od różnych czynników, w tym wielkości bieżącej akcesji i mocy przerobowych pozostałych po jej opracowaniu. Najlepsze ilościowo wyniki dział uzyskał w 2015 roku, natomiast rok później wielkość retrokonwersji gwałtownie spada, co można wytłumaczyć właśnie charakterem katalogowanych książek. Przez kilka poprzednich lat w ramach retrokonwersji opracowywano nabytki z ostatnich kilkunastu lat oraz księgozbiory podręczne poszczególnych działów, przeważały więc książki niedawno wydane, które w większości miały już opisy w katalogu NUKAT. Pod koniec 2015 roku rozpoczęto retrokonwersję zbiorów lwowskich, zaczynając od najniższych sygnatur, a więc od książek z pierwszej połowy XIX wieku, często rzadkich i trudnych w opisie. Książką o najniższej sygnaturze (8)³³ była *De cauteriis, dissertatio inauguralis medico-chirurgica...* Bernharda Jacobowicza Abrahamsona z 1822 roku. Pokazuje to, jak duże znaczenie ma możliwość skorzystania z opisów sporządzonych przez inne biblioteki. Kolejny spadek retrokonwersji, który nastąpił w 2019 roku, to efekt braków kadrowych. Liczba pracowników działu spadła do sześciu–siedmiu osób, przy jednoczesnym przejściu do Działu Opracowania prowadzenia ksiąg inwentarzowych i tworzenia rekordów egzemplarza dla nowych nabytków.

Wykres 2: Wyniki Działu Opracowania Druków Zwartych – liczby woluminów opracowanych w poszczególnych latach. Liczby retrokonwersji nie uwzględniają drugich egzemplarzy (źródło: sprawozdania ZNiO).

³³ W księgozbiornie lwowskim książki i czasopisma z XIX–XX wieku oraz stare druki stanowiły jeden ciąg sygnatur. W obecnych zbiorach Ossolineum znajdują się także pozycje o sygnaturach lwowskich niższych niż 8, ale są to stare druki.

Odbudowa stanu zatrudnienia w Dziale Opracowania Druków Zwartych pozwalała optymistycznie patrzeć w przyszłość. Warto zauważyć, że na przełomie 2019 i 2020 roku Działowi Opracowania powierzono szkolenie pracowników tych działów Biblioteki Ossolineum, które dopiero zaczynają współpracę z NUKAT-em: Gabinetu Kartografii i Działu Dokumentów Życia Społecznego.

NOWE DRUKI CIĄGŁE

Koncepcja przystąpienia do elektronicznego opracowywania czasopism została wypracowana w Ossolineum w tym samym czasie, co w przypadku druków zwartych, czyli w 1997 roku. Decyzja o współtworzeniu w nieodległej perspektywie katalogu centralnego już wtedy nie budziła wątpliwości, ponieważ współkatalogowanie przynosiło wymierne korzyści polegające na usprawnieniu pracy i zwiększeniu dostępności informacji o zasobach biblioteki. W Dziale Nowych Druków Ciągłych do projektu przystąpiono w 2002 roku – później niż w Dziale Opracowania Nowych Druków Zwartych – kiedy jedenastoosobowym zespołem zaczęła kierować Jolanta Mączka³⁴. W lipcu 2002 roku przeprowadzono szkolenie pracowników dotyczące tworzenia rekordów bibliograficznych dla wydawnictw ciągłych oraz tworzenia rekordów zasobu w formacie MARC 21³⁵. Uczestniczyło w nim sześć osób wytypowanych do opracowania zbiorów – czterech dotychczasowych katalogerów oraz dwie osoby niekatalogujące wcześniej³⁶. W celu zapewnienia prawidłowego funkcjonowania Działu Nowych Druków Ciągłych – zajmującego się nie tylko opracowaniem zbiorów, ale również ich gromadzeniem, inwentaryzowaniem i udostępnianiem – pozostali pracownicy nie uczestniczyli w szkoleniach. Przeprowadziła je Magdalena Ruszkowska, specjalistka w zakresie opracowania druków ciągłych, zwłaszcza rekordu zasobu, pracująca na co dzień w Centralnym Katalogu Tytułów Czasopism w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Gdańskiego. Dzięki fachowemu, choć trwającemu jedynie pięć dni szkoleniu, katalogerzy nie korzystali z bazy testowej i rozpoczęli pracę, przystępując do kopiowania rekordów bibliograficznych dla wydawnictw ciągłych oraz rekordów wzorcowych do lokalnej bazy Ossolineum. Rekordy bibliograficzne kopiowano z Centralnego Katalogu Tytułów Czasopism, natomiast rekordy wzorcowe z Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych. Na przełomie października i listopada 2002 roku pracownicy działu uczestniczyli w szkoleniu z zakresu tworzenia rekordów wzorcowych dla haseł osobowych i korporatywnych³⁷ przeprowadzonym przez Grażynę Wójcik z Działu Opracowania Nowych Druków Zwartych ZNiO. Jej pomoc

³⁴ Od strony technicznej, podobnie jak w przypadku druków zwartych, za komputeryzację odpowiadał wówczas A. Radwański. Od 2001 roku systemem VTLS zajmowała się Małgorzata Dobosz, od 2017 roku – Tomasz Trawka.

³⁵ E. Chrzan, A. Padziński, *Format MARC 21 rekordu zasobu*, Warszawa 2001.

³⁶ Skład zespołu opracowującego czasopisma od 2002 roku kształtował się od sześciu do, aktualnie katalogujących, czterech osób

³⁷ *Hasła osobowe, korporatywne i tytułowe: zasady sporządzania rekordów Kartoteki Haseł Wzorcowych*, oprac. M. Gajowniczek-Woźniak [et al.], Warszawa 1999.

okazała się niezwykle wartościowa, a świadomość możliwości uzyskania informacji i wsparcia bezpośrednio w macierzystej bibliotece pozwoliła na szybsze oswojenie się z nowym sposobem opracowania zbiorów.

Dział Nowych Druków Ciągłych podjął pracę w systemie VTLS tuż przed rozpoczęciem funkcjonowania katalogu NUKAT i zasadniczo polegała ona na kopiowaniu rekordów z Centralnego Katalogu Tytułów Czasopism (dalej: CKTCz)³⁸. Przejście na nowy system pracy w Narodowym Uniwersalnym Katalogu nie przyniosło większych zmian, ponieważ rekordy dla wydawnictw ciągłych do tej pory tworzone były w CKTCz, a nie w lokalnej bazie Ossolineum, jak w przypadku opracowania druków zwartych. Należy pamiętać, że mechanizm działania katalogu NUKAT jest podobny do praktyki stosowanej wcześniej w CKTCz. Polegała ona bowiem na opracowaniu rekordów bibliograficznych dla czasopism metodą współkatalogowania w centralnej bazie i kopiowaniu utworzonych rekordów do bazy lokalnej. Podobne reguły obowiązywały w przypadku rekordów dla haseł wzorcowych, które wcześniej wprowadzano do Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych. Teraz trafiały do NUKAT-u, a zatwierdzone kopiowano do bazy lokalnej.

Najważniejsza zmiana w opracowaniu druków ciągłych nie miała charakteru technologicznego, ale merytoryczny. Wraz z przeorganizowaniem systemu katalogowania wprowadzone zostały nowe zasady i w konsekwencji tych przemian zaczęto inaczej postrzegać materiał podlegający opracowaniu. W wyniku tych nowości zmodyfikowano również warsztat pracy ukształtowany od lat na wielu stanowiskach w dziale. Zgodnie z formatem MARC 21 dla rekordu bibliograficznego, który od tej chwili stał się podstawowym podręcznikiem katalogera, zaprzestano opracowywania czasopism pod ich pierwotnym tytułem. W nowym systemie opracowania druków ciągłych należało uwzględnić wszystkie zmiany tytułu danego periodyku i traktować je jako odrębną całość – jak powstanie nowego czasopisma, nawiązującego do poprzednika. Od 2002 roku rozpoczęto katalogowanie czasopism według tytułu bieżącego. W dziale rozpoczął się czas dyskusji o istotnych i nieistotnych zmianach tytułu, rozważań na temat dodatków samoistnych i niesamoistnych wydawniczo, dywagacji o wydawnictwach współwydanych. Rozmowy te były konieczne, aby właściwie zrozumieć nowe zasady i wypracować w bibliotece wspólną ich interpretację. W rekordach bibliograficznych należało: tworzyć pola związków bibliograficznych i zaakceptować konieczność modyfikacji istniejących już w bazie rekordów, zapewniając prawidłowe ich powiązania; porządkować zasoby; meliorować tytuły, przenosząc je na nowe sygnatury; zapoznać się z typologią dokumentów³⁹. Były to nowe rozwiązania, bowiem to, co do tej pory można było opracować na kartach katalogowych, w katalogu NUKAT nie zawsze okazywało się możliwe.

W początkowym okresie pracy w katalogu NUKAT rozróżnienie między drukami zwartymi i ciągłymi budziło wiele wątpliwości u każdego katalogującego. Do

³⁸ Zob. M. Burchard, *10 lat z NUKAT-em*, „Forum Bibliotek Medycznych” 2012, nr 5/1 (9), s. 15–16.

³⁹ Zob. E. Rejmer, *Książka czy czasopismo? Ustalenie typu dokumentu w praktyce Oddziału Wydawnictw Ciągłych BUW* [prezentacja programu Power Point], [online] https://kpbc.umk.pl/Content/73648/PDF/Typologia4_MR0307.pdf [dostęp:3.04.2020].

tej pory w Ossolineum nieregularne wydawnictwa o charakterze ciągłym: roczniki, półroczniki, kalendarze, sprawozdania, spisy, schematyzy my itp. traktowane były jak druki zwarte, stanowiąc część tego księgozbioru. Zarejestrowane były w inwentarzach druków zwartych i opracowane w katalogach kartkowych dla tych wydawnictw. Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku podjęto decyzję o zaprzestaniu gromadzenia tego typu materiałów w drukach zwartych, pozostawiając jednak w magazynach ogromne ich ilości. Format MARC 21 dla druku zwartego i ciągłego przyniósł potrzebę ich fizycznego uporządkowania. Rozpoczął się na wielką skalę proces migracji wydawnictw ciągłych przechowywanych w magazynach druków zwartych do Działu Nowych Druków Ciągłych. Od 2002 roku z Działu Przechowywania i Udostępniania Druków Zwartych przeniesiono tu 907 tytułów druków ciągłych w 5 660 woluminach. Aby umożliwić czytelnikom dostęp do informacji na temat zasobów i zmiany lokalizacji tytułów automatycznie przeprowadzano retrokonwersję zbiorów. Nieodzownym narzędziem pracy stała się baza ISSN, dostępna na początku w formie płyt CD (z czasem dostęp zamieniono na online)⁴⁰. Tam w pierwszej kolejności bibliotekarze poszukiwali informacji potwierdzających, że opracowywany przez nich materiał jest wydawnictwem ciągłym, lecz nierzadko istniała potrzeba kontaktu z redakcją lub wydawnictwem danego tytułu. Rekordy bibliograficzne dla wydawnictw ciągłych były sporządzane przez czasopiśmienników, dlatego materiały odpowiadające definicji druku ciągłego, a znajdujące się w magazynie druków zwartych, przenoszono do Działu Nowych Druków Ciągłych.

Przystąpienie do współkatalogowania w bazie NUKAT w przypadku czasopism okazało się niezwykle korzystne. Dawało gwarancję zaprezentowania kompletnych danych dotyczących katalogowanej pozycji, co dla wydawnictwa ciągłego często było do tej pory niemożliwe. Warto nadmienić, że w opracowaniu druków ciągłych należy dokonać opisu z autopsji na podstawie pierwszego numeru publikacji, a w przypadku jego braku w danej bibliotece podstawę opisu stanowi bibliografia. Należy ponadto pozyskać jak najwięcej informacji o danym tytule (w tym wszystkie warianty tytułu, zmiany podtytułów, zmiany redaktorów, wydawców, miejsc wydania, numeracji, częstotliwości, powiązania, dodatki samoistne i współwydane itp.), ponieważ niedokładne lub błędne opracowanie skutkuje koniecznością późniejszej korekty rekordów. Biblioteka posiadająca pierwszy numer czasopisma lub kompletniejszy zasób, ma obowiązek zaktualizować rekord funkcjonujący w bazie NUKAT. Modyfikacje rekordów wykonuje się do momentu wykorzystania przez katalogerów wszystkich informacji pochodzących z całego zasobu danego tytułu znajdującego się w bibliotekach współpracujących. Dzięki temu, za sprawą wielokrotnych poprawek rekordu, uzyskiwany jest komplet danych na temat katalogowanego czasopisma.

Przyjęte w obrębie NUKAT-u zasady katalogowania druków ciągłych spowodowały jednak znaczne wydłużenie procesu opracowania zbiorów. Wielokrotnie podczas spotkań grup roboczych czasopiśmienników podkreślano, iż

⁴⁰ Zob. [online] <https://portal.issn.org/> [dostęp: 6.08.2020].

należy pamiętać, że książkę opracowuje się na ogół raz, a czasopismo wymaga ciągłej pracy. Zmiany zachodzące w wydawnictwie ciągłym, muszą zostać odpowiednio odnotowane w rekordzie bibliograficznym. Wydawnictwa ciągłe są idealnym przykładem na to, jak ważna jest współpraca w ramach katalogowania⁴¹.

W *Praktycznym poradniku katalogowania wydawnictw ciągłych* autorka Magdalena Ruszkowska podkreśliła, że

opracowanie czasopism, szczególnie retrospektywnych, jest procesem długotrwałym i zmudnym, mogącym jednak przynieść wiele satysfakcji z wykonanej pracy. Wymaga skrupulatności, biegłości w poszukiwaniach informacji, cierpliwości, umiejętności w rozpracowaniu relacji i związków katalogowanego materiału, wyszukiwaniu zmian zachodzących na przestrzeni lat istnienia danego tytułu, zmian tytułu, pojawiania się lub zanikania dodatków samoistnych dla których tworzone są odrębne rekordy lub niesamoistnych będących jednak ważnym elementem życia czasopisma⁴².

W związku ze ścisłym przestrzeganiem ustalonych norm i standardów, każdą ingerencję w pole 245 (strefa tytułu i oznaczeń odpowiedzialności) rekordu bibliograficznego dla wydawnictwa ciągłego konsultowano z autorem rekordu, który musiał wyrazić zgodę na wprowadzenie zmian. Konieczne było zaakceptowanie faktu, że współpraca z NUKAT-em wiąże się z respektowaniem obowiązujących w nim zasad, nie ma więc miejsca na swobodę decyzji lub interpretację przepisów. Należało zrezygnować z przyzwyczajęń wynikających z wieloletniego doświadczenia w katalogowaniu kartkowym i elastycznie włączyć się w machinę, której celem było dostarczenie danych jak najszerzej grupie odbiorców. Po przystąpieniu do współkatalogowania zauważono, że zasady katalogowania jednodniówek, dodatków samoistnych i niesamoistnych, wydawnictw konspiracyjnych, bezdebitowych oraz reprintów wymagają dopracowania. Warto podkreślić udział pracowników Działu Nowych Druków Ciągłych w konsultacjach przy współtworzeniu zasad opracowania tych typów materiałów. Podczas konferencji organizowanych przez centrum NUKAT Danuta Adamowicz przedstawiała w swoich wystąpieniach ustalenia, które okazały się bardzo pomocne dla współpracujących z katalogiem NUKAT bibliotekarzy katalogujących dodatki i reprinty czasopism. W 2012 roku była to prelekcja *Dodatki: próba systematyzacji*, w 2016 roku – *Czy reprint czasopisma to nadal czasopismo?*. Od 2015 roku Danuta Adamowicz jest członkiem Grupy Roboczej ds. Standardów Bibliograficznych w centrum NUKAT⁴³.

Po wdrożeniu nowych zasad, aby uniknąć zaległości w katalogowaniu, podjęto decyzję, by na etapie początkowym opracowanie odbywało się dwutorowo: elektronicznie i tradycyjnie – kartkowo. Większość czasopism jednak starano się opracowywać w systemie VTLS, tylko nieliczne tytuły katalogowano na kartach

⁴¹ M. Rowińska, *Wydawnictwa ciągłe w katalogu centralnym NUKAT 2002–2012* [online] <https://centrum.nukat.edu.pl/pl/warsztat/materialy/materialy-warsztatowe> [dostęp: 13.02.2020].

⁴² M. Ruszkowska, *Praktyczny poradnik katalogowania wydawnictw ciągłych* [online] <https://centrum.nukat.edu.pl/pl/warsztat/materialy/materialy-warsztatowe> [dostęp: 13.02.2020].

⁴³ Strona internetowa Grupy Roboczej ds. Standardów Bibliograficznych: <https://centrum.nukat.edu.pl/rda/o-grupie-roboczej/> [dostęp: 3.04.2020].

katalogowych. W 2002 roku opracowano łącznie 1223 tytuły, wśród nich 393 czasopisma, skatalogowane zgodnie z nowymi zasadami. Ten mechanizm funkcjonował do 2005 roku, a od 2006 katalogowanie odbywało się wyłącznie w systemie Virtua. Warto jednak podkreślić, że równocześnie trwała retrokonwersja czasopism udostępnianych w księgozbiorach podręcznych działów Ossolineum.

Wprowadzając zmiany w metodzie opracowania zbiorów pamiętano o potrzebach czytelników, dla których wejście biblioteki do nowego systemu mogło skutkować chaosem informacyjnym i trudnościami związanymi z dotarciem do wiadomości o konkretnym tytule czasopisma. Ze względu na ogrom materiału przeznaczanego do bieżącego katalogowania i retrokonwersji zbiorów wypracowano w dziale koncepcje opisów bibliograficznych, dzięki którym czytelnik uzyskiwał poszukiwane informacje, a katalogerzy mieli czas na uzupełnianie rekordów zasobów konkretnych tytułów.

W początkowym okresie działalności NUKAT-u w Ossolineum ustalono zasady, w myśl których do bazy lokalnej w pierwszej kolejności kopiowano rekordy dla czasopism bieżących, ponieważ to ich najczęściej poszukiwali użytkownicy biblioteki. W przypadku, gdy liczba roczników danego tytułu przeznaczanego do retrokonwersji wymagała dużego nakładu pracy bibliotekarza, stosowano odsyłacze do graficznego katalogu czasopism, podejmując tym samym decyzję o opracowaniu tego czasopisma w systemie VTLS w późniejszym terminie. Warto przypomnieć, że w 2000 roku kartkowy katalog czasopism został zeskanowany i umieszczony na stronie internetowej biblioteki, zatem dostęp do informacji o tej kolekcji był zapewniony. Katalog ten prezentował stan zbiorów na koniec 1999 roku. Intencją bibliotekarzy przystępujących do retrokonwersji czasopism było udostępnienie w Internecie opisów całego zasobu, dlatego do 2003 roku wprowadzano dane o numerach od rocznika bieżącego wstecz do 1999 roku. Informacje o pozostałych rocznikach uzupełniono w kolejnych latach. W celu osiągnięcia spójności danych podjęto decyzję o wycofywaniu z katalogu graficznego kart czasopism zretrokonwertowanych. Widniejące w katalogach graficznym i kartkowym nieuzupełniane zapisy mogłyby wprowadzać w błąd czytelników, usuwano zatem nieaktualne karty graficzne, natomiast na kartach katalogu kartkowego zamieszczano odsyłacze do katalogu komputerowego. Pamiętając o tym, że dla użytkowników katalog komputerowy był nowością, która mogła stanowić problem w poszukiwaniach informacji o przechowywanych w Ossolineum czasopismach, na stronie internetowej i w katalogu kartkowym zamieszczono komunikat, aby poszukiwania i kwerendy rozpoczynano od katalogu elektronicznego. Równocześnie bibliotekarze opracowujący zbiory służyli pomocą, wyjaśniając i instruując zainteresowanych.

Podczas planowej retrokonwersji zbiorów katalogerzy musieli zmierzyć się z materiałem obejmującym ponad 18 tys. sygnatur. Należało je opracować w myśl nowych zasad – niejednokrotnie tworząc dla jednej sygnatury kilka rekordów bibliograficznych, wynikających ze zmian tytułu, zaś tysiące sygnatur to setki tysięcy numerów czasopism zawierających potrzebne do katalogowania dane. Zaledwie po upływie roku od rozpoczęcia katalogowania elektronicznego nastąpiła zmiana systemu z VTLS na jego nowocześniejszą wersję Virtua. Zmianę poprzedziły szkolenia pracowników, które odbyły się dwuetapowo. W pierwszej kolejno-

ści przeprowadzono szkolenia w zakresie tworzenia rekordów bibliograficznych i wzorcowych, następnie z tworzenia rekordów zasobu. Nowy system przyniósł nie spodziewanie potrzebę zmodyfikowania znacznej części istniejących już w ossolińskiej bazie rekordów zasobu ze względu na nieprawidłowe wyświetlanie danych wprowadzanych w starym systemie niestandardowymi metodami.

Zgodnie z obowiązującą w systemie NUKAT regułą zalecającą katalogerom uzupełnianie danych i wprowadzanie korekt do istniejących w bazie rekordów, podjęto w Dziale Nowych Druków Ciągłych decyzję, że w bazie lokalnej mogą widnieć wyłącznie prawidłowo sporządzone rekordy bibliograficzne i wzorcowe. Skutkowało to ogromem prac związanych z modyfikacjami opisów. Ossolineum często dysponowało kompletniejszymi zasobami czasopism niż biblioteki, które wykonały rekordy dla danych tytułów, a co za tym idzie – posiadało pełniejsze dane i było zobligowane do wprowadzania modyfikacji w istniejących rekordach. Z tego powodu ilość danych wprowadzonych przez pracowników Ossolineum w modyfikowanych rekordach bibliograficznych często wielokrotnie przewyższała liczbę informacji wprowadzonych do pierwotnego rekordu przez katalogera z innej instytucji.

Retrokonwersję zbiorów rozpoczęto zgodnie z ustalonymi wcześniej priorytetami. W pierwszej kolejności przystąpiono do pracy nad czasopismami znajdującymi się w innej lokalizacji niż siedziba Działu Nowych Druków Ciągłych. Podczas tych prac przyjęto regułę, że ponownemu komputerowemu katalogowaniu poddawane są wszystkie sygnatury czasopisma znajdujące się w Ossolineum, co miało na celu podanie czytelnikom pełnych informacji o danym tytule. Następnie podjęto się retrokonwersji czasopism z mikrofilmowanych oraz przechowywanych na sygnaturach lwowskich – najcenniejszych z ossolińskiego punktu widzenia i stanowiących obecnie część narodowego zasobu bibliotecznego⁴⁴. Pamiętano o zamieszczeniu w rekordzie zasobu uwag o możliwości korzystania przez użytkowników z mikrofilmów, natomiast w rekordzie bibliograficznym zawsze informowano o dostępnych elektronicznych wersjach czasopism.

Virtua pozwoliła na nowe sposoby wyszukiwania w katalogu. W systemie tym udostępnia się nie tylko pełny czy skrócony tytuł czasopisma, nazwisko jego redaktora czy nazwę instytucji sprawczej i hasło przedmiotowe. Z myślą o czytelnikach wypracowano koncepcję umożliwiającą wyszukiwanie materiałów pochodzących z większych kolekcji lub księgozbiorów. Korzystając z doświadczeń koleżanek opracowujących stare druki, zastosowano w rekordzie bibliograficznym wydawnictwa ciągłego pole 950, gdzie zamieszczano dane pierwotnego właściciela czasopisma, natomiast w rekordzie zasobu podawano pełną nazwę księgozbioru. Dzięki temu osiągnięto zamierzony cel i użytkownicy uzyskali kolejną możliwość wyszukiwania – była nią nazwa kolekcji lub wcześniejszego właściciela danego tytułu czasopisma. Wydaje się, że Ossolineum jest jedną z niewielu, a może nawet jedyną biblioteką w Polsce, która daje czytelnikom takie informacje o zasobach już na poziomie katalogu komputerowego.

⁴⁴ Zob. M. Gomułka, *Narodowy Zasób Biblioteczny w świetle zmian prawnych*, „Nowa Biblioteka. Usługi, technologie informacyjne i media” 2017, nr 1, s. 41–55.

Udział w projekcie współkatalogowania spowodował potrzebę wzajemnej pomocy i współpracy pomiędzy zaangażowanymi działami Ossolineum. Przez pierwsze lata na potrzeby Działu Nowych Druków Ciągłych katalogerzy z Działu Opracowania wykonywali rekordy dla publikacji monograficznych wydanych w ramach wydawnictw ciągłych. Obecnie monografie o takim charakterze katalogowane są zgodnie z formatem MARC 21 dla druku zwarteo na miejscu, w Dziale Nowych Druków Ciągłych. Czasopiśmiennicy na potrzeby Działu Starych Druków wykonali natomiast retrokonwersję niektórych czasopism wydanych do 1800 roku i przechowywanych w tym dziale.

Z rozpoczęciem metody współkatalogowania wiązało się wiele nowych zagadnień, z którymi należało się zmierzyć, skutecznie rozwiązując pojawiające się problemy. Nabyte wówczas umiejętności nadal pozwalają wyjaśniać wewnątrz działu niełatwe zagadnienia dotyczące opracowywania wydawnictw ciągłych.

Po 18 latach współpracy z katalogiem centralnym katalogerzy Działu Nowych Druków Ciągłych mogą poszczycić się osiągnięciami w sporządzaniu rekordów bibliograficznych dla wydawnictw ciągłych, zajmując siódme miejsce w rankingu bibliotek NUKAT – za Biblioteką Uniwersytetu Łódzkiego, a przed Biblioteką Główną Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie⁴⁵. W 2019 roku Ossolineum zajęło trzecie miejsce pod względem liczby wprowadzonych rekordów bibliograficznych dla wydawnictwa ciągłego.

Współpraca z NUKAT-em przynosi Działowi Nowych Druków Ciągłych nieocenione korzyści nie tylko w zakresie prezentowania zbiorów czy precyzyjnego opracowania materiału bibliotecznego. Daje szansę na rozwój i ciągłe kształcenie się bibliotekarzy, a co za tym idzie – nieustanne podnoszenie kwalifikacji zawodowych. Przez wiele lat współpracy wybrane osoby uczestniczyły w licznych warsztatach i szkoleniach organizowanych przez centrum⁴⁶. Przekazywano sobie zalecenia i instruowano nawzajem. Aktualnie szkolenia odbywają się w zmienionej, unowocześnionej formie i mają charakter webinarium. Zaletą tej formy kontaktu jest możliwość uczestniczenia w szkoleniu wszystkich zainteresowanych pracowników działu, którzy następnie mogą nabytą wiedzę wykorzystać w praktyce.

⁴⁵ Centrum NUKAT, <https://centrum.nukat.edu.pl/pl/statystyki?view=budowanie&layout=bib> [dostęp: 13.02.2020].

⁴⁶ Udział pracowników Działu Nowych Druków Ciągłych w spotkaniach, szkoleniach i warsztatach organizowanych przez Centrum NUKAT w poszczególnych latach: w 2003 – Elżbieta Jagielska (szkolenie poświęcone przechodzeniu bibliotek na system Virtua oraz katalogowaniu w tym systemie); w 2007 – D. Adamowicz i J. Mączka (warsztaty „Wydawnictwa ciągłe w katalogu NUKAT”); w 2008 – E. Jagielska i J. Mączka (warsztaty poświęcone katalogowaniu starych druków); w 2009 – J. Mączka (spotkanie na temat uzupełnień do formatu MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu ciągłego); w 2010 – D. Adamowicz (robocze spotkanie bibliotekarzy katalogujących wydawnictwa ciągłe); w 2011 – D. Adamowicz i E. Jagielska (konferencja „Opracowanie czasopism ukazujących się przed II wojną światową w kontekście ich publikacji w bibliotece cyfrowej”); w 2012 – D. Adamowicz i J. Mączka (konferencja „Katalogowanie wydawnictw ciągłych w katalogu NUKAT”); w 2017 – D. Adamowicz i Marta Krajewska (konferencja „Czasopisma naukowe w bibliotekach – zmierzch czy świt”); w 2018 – J. Mączka (udział w spotkaniu Polskiej Grupy Użytkowników VTLIS).

Podczas gdy bibliotekarze wykorzystywali szansę na doskonalenie swojego warsztatu pracy, także NUKAT przeszedł korzystne zmiany. Stał się bardziej przyjazny użytkownikom, zapewniając bibliotekarzom większy komfort pracy. Jak wcześniej zauważono, dla osób katalogujących zbiory biblioteczne format MARC 21 jest standardem niezbędnym do pracy. Interesującą czasopiśmienników instrukcją formatu MARC 21 rekordu bibliograficznego wydawnictwa ciągłego wydano drukiem w 2001 roku, a uaktualniono ją w 2007 roku, ponieważ po kilku latach korzystania z niej zaistniały potrzeby naniesienia zmian i sformalizowania ustaleń wypracowanych w pierwszych latach funkcjonowania katalogu NUKAT. Obecnie oczekiwane jest nowe wydanie uwzględniające poprawki wynikające z wdrażania zasad RDA.

Warto docenić powstanie na stronie internetowej NUKAT-u, w zakładce „Warsztat”, bazy „Zmiana tytułów wydawnictw ciągłych”⁴⁷. Zawiera ona informacje o zmodyfikowanych rekordach bibliograficznych dla dokumentów ciągłych (dodanie lub usunięcie pól 780 lub 785). Tego typu modyfikacje mogą powodować konieczność zmian w zasobach katalogów lokalnych. W celu uniknięcia dublowania pracy katalogerów utworzono na stronie internetowej NUKAT-u zakładkę „Obszar roboczy”⁴⁸, w której można sprawdzić, czy katalogowane czasopismo lub książka nie są opracowywane przez inną bibliotekę. Udostępniono bibliotekarzom rekordy usunięte z bufora oraz z bazy. Bardzo cenne było również uregulowanie czasu przechowywania rekordów w statusie „Nowy1”, które aktualnie w buforze mogą przebywać maksymalnie dwa miesiące. Uproszczeniu uległ proces kopiowania rekordów wzorcowych do bazy lokalnej. Rozwinięto narzędzia do kontroli rekordów poprzez: stosowanie statusu „Zatrzymany0”, kontrolę nad plikami walidacyjnymi oraz stosowanie statusu „Zatrzymany1” przy zastosowaniu haseł kartoteki haseł wzorowych (dalej: khw) niezgodnych z zasadami⁴⁹.

Jak już wspomniano, NUKAT jest katalogiem stale się zmieniającym. W 2019 roku rozpoczęto wdrażanie RDA⁵⁰ w rekordach khw. W pierwszej kolejności zniesiono „zasadę trzech”, zrezygnowano ze stosowania skrótów dotyczących oznaczenia odpowiedzialności. Realizując zalecenia centrum, katalogerzy druków ciągłych od września 2019 rozpoczęli tworzenie rekordów bibliograficznych według nowych norm, mimo niewypracowanego jeszcze formatu MARC 21 dla wydawnictwa ciągłego⁵¹.

Wspólne „budowanie bazy”, jak nazwał proces tworzenia katalogu NUKAT Paweł Rygiel⁵², po latach dało wymierny efekt. Konsekwentnie realizowana koncepcja katalogu NUKAT jako źródła gotowych opisów bibliograficznych dla bibliotek

⁴⁷ <https://centrum.nukat.edu.pl/pl/warsztat/zmiany-tytulow-wydawnictw-ciaglych> [dostęp: 3.04.2020].

⁴⁸ <https://centrum.nukat.edu.pl/pl/warsztat/obszar-roboczy?view=bib> [dostęp: 3.04.2020].

⁴⁹ Zob. M. Rowińska, *op. cit.*

⁵⁰ Zob. I. Wiśniewska, *Standard RDA – korzyści i problemy wdrażania*, „Bibliotekarz” 2017, nr 1, s. 14–16.

⁵¹ Zob. L. Śnieżko, *Katalogowanie wydawnictw ciągłych z wykorzystaniem RDA* [online] https://centrum.nukat.edu.pl/images/files/szkolenia/materialy_warszt/poznac_czasopisma/rdaczasopisma22092015.ppt [dostęp: 3.04.2020].

⁵² P. Rygiel, *Razem szybciej, lepiej, efektywniej – o współpracy bibliotek naukowych w zakresie katalogowania z perspektywy 15 lat katalogu NUKAT*, „Bibliotekarz” 2017, nr 12, s. 16–20.

przyspiesza bieżące prace katalogowe i retrokonwersję zbiorów. Obecnie (stan na marzec 2020) w bazie NUKAT-u istnieje 117 095 rekordów bibliograficznych dla wydawnictw ciągłych, z czego do lokalnej bazy Ossolineum skopiowano 15 187 rekordów dla wydawnictw ciągłych, w tym 5 804 własnego autorstwa, poddając retrokonwersji 9 156 sygnatur czasopism.

Doceniając zalety NUKAT-u należy także podkreślić, że współpracujące instytucje, wdrażając automatyzację procesów bibliotecznych, udostępniają na szeroką skalę informacje o zasobach. Dzięki katalogowi centralnemu trafiają one do odbiorców korzystających z WorldCatu czy z międzynarodowej kartoteki haseł wzorcowych VIAF⁵³.

STARE DRUKI

W styczniu 2008 roku, sześć lat po otwarciu bazy NUKAT, rozpoczęto wprowadzanie do niej rekordów bibliograficznych starych druków. Pierwsze opisy stworzone zostały przez pracowników Biblioteki Jagiellońskiej, którzy dwa lata wcześniej przystąpili do katalogowania swoich zbiorów w bazie testowej Virtua⁵⁴. Moment ten poprzedzały wieloletnie konsultacje w środowisku polskich bibliotekarzy, dotyczące zasad opisywania starego druku. W 1994 roku w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie doszło do spotkania przedstawicieli działów starych druków tych bibliotek, które rozpoczęły katalogowanie w systemie Virtua: Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Biblioteki Narodowej. Już wówczas postulowano opisywanie starych druków w sposób dużo bardziej szczegółowy niż druków nowych⁵⁵. Standaryzacja opracowania starych druków w bazie NUKAT była konieczna, ponieważ instrukcja dla książek drukowanych techniką ręczną⁵⁶. Prace nad pierwszą wersją instrukcji *Format MARC 21 dla starego druku* podjęto w latach 1995–1998 w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Oprócz informacji podstawowych, podawanych dotychczas przez biblioteki na kartach katalogowych (autor, tytuł główny, adres wydawniczy), postanowiono wprowadzać informacje na temat m.in. fingerprintu, autorów i adresatów dedykacji, cenzorów, drukarzy (nakładców, księgarzy), sygnatów drukarskich, ilustracji (ich techniki, autora, przedstawienia) oraz tematu dzieła. W maju 2005 zaprezentowano bibliotekarzom opracowaną przez Halinę Mieczkowską pierwszą, roboczą instrukcję, której zasady w kolejnych latach były modyfikowane i poprawiane, także dzięki szeroko zakrojonym konsultacjom z bibliotekarzami z całej Polski. W październiku 2007 w Centrum NUKAT oficjalnie przedstawiono pierwszy format pod tytułem

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ Zob. H. Mieczkowska, *Katalogowanie starych druków w Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym (NUKAT)*, „Roczniki Biblioteczne” 2009, R. 53, s. 218.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 208.

⁵⁶ Zob. W. Karlak, *Katalogowanie starych druków w formacie MARC21. Z doświadczeń bibliotek naukowych współpracujących z narodowym katalogiem NUKAT*, „Bibliotheca Nostra” 2009, nr 2 (18), s. 26–27.

*Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starych druków*⁵⁷, a w grudniu 2007 go opublikowano. Oznaczało to, że biblioteki mogą przystąpić do wprowadzania rekordów starych druków w katalogu centralnym NUKAT⁵⁸. Ostatecznie ukazały się jeszcze dwie wersje formatu: wydanie drugie poprawione, opublikowane online w 2011 roku⁵⁹, oraz wydanie trzecie z 2017 roku⁶⁰. Zmiany i poprawki wprowadzane w kolejnych wersjach formatu miały na celu wyjaśnienie problematycznych kwestii, które pojawiały się na etapie praktycznej implementacji reguł katalogowania, oraz dostosowanie opisu do zasad RDA (instrukcja z 2017 roku). Dotyczyły m.in. fingerprintu (np. w 2011 roku doprecyzowano, kiedy nie wypełnia się fingerprintu, a także postanowiono, że litery oddaje się bez znaków diakrytycznych), pola tytułu (np. od 2017 roku liczba pierwszych zachowanych wyrazów z tytułu wzrosła z trzech do pięciu), stosowanych skrótów (np. od 2017 roku zrezygnowano ze skrótów łacińskich i polskich za wyjątkiem dopuszczonych w polu 5xx), sposobu oznaczania błędów (od 2017 roku elementy przejmowane są z druku bez oznaczania czy uzupełniania błędnych form zgodnie z zasadą RDA „bierz co widzisz”).

W Bibliotece Ossolineum stare druki przywiezione ze Lwowa do Wrocławia oraz zgromadzone w okresie powojennym opracowano w latach 1951–1965 w alfabetycznym katalogu kartkowym podzielonym chronologicznie na inkunabuły, polonika z XVI wieku, druki obce z XVI wieku, druki z XVII–XVIII wieku. Osobno katalogowano czasopisma. W 1961 roku zaczęto także tworzyć katalogi kartkowe pomocnicze: typograficzny (ośrodki drukarskie i drukarze) i proveniencyjny (z podziałem na XVI wiek i XVII–XVIII wiek). Dla druków obcych z XVI wieku powstała ponadto kartoteka autorów, adresatów dedykacji, ilustracji, not rękopiśmiennych oraz uwag o cenie. Rozpoczęto także tworzenie kartkowego katalogu ilustracji, którego nie ukończono⁶¹. Informacje o zasobach publikowano także w katalogach drukowanych: inkunabułów⁶², poloników wieku XVI⁶³ oraz poloników wieku XVII⁶⁴, a także w katalogu kalendarzy⁶⁵ i czasopism⁶⁶.

⁵⁷ H. Mieczkowska, *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starych druków*, Warszawa 2007.

⁵⁸ *Eadem*, *Katalogowanie starych druków...*, s. 211.

⁵⁹ *Eadem*, *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starych druków*, wyd. 2 popr., Warszawa 2011 [online] <http://docplayer.pl/24017931-Format-marc-21-rekordu-bibliograficznego-dla-starych-drukow.html> [dostęp: 17.09.2020].

⁶⁰ *Eadem*, *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starych druków*, wyd. 3, Warszawa 2017.

⁶¹ Zob. D. Sidorowicz-Mulak, *Dział Starych Druków*, [w:] *Nie tylko książki. Ossolińskie kolekcje i ich opiekunowie*. Red. M. Dworsatschek, Wrocław 2018, s. 140.

⁶² *Katalog inkunabułów Biblioteki Zakładu im. Ossolińskich we Wrocławiu*, na podst. materiałów K. Piekarskiego oprac. A. Kawecka-Gryczowa, Wrocław 1956; E. Triller, *Katalog inkunabułów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Kontynuacja katalogu Alodii Kaweckiej-Gryczowej*, „Ze Skarbca Kultury” 1969, z. 15, s. 263–290.

⁶³ *Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich: polonica wieku XVI*, z materiałów rejestracyjnych K. Zatheya oprac. M. Bohonos, Wrocław 1965.

⁶⁴ *Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich: polonica wieku XVII*, t. 1–9, oprac. W. Tyszkowski, B. Górską, G. Rolak, Wrocław 1991–1997.

⁶⁵ *Katalog kalendarzy XVII–XVIII w. w zbiorach Biblioteki Ossolineum*, oprac. B. Górską, Wrocław 1968.

⁶⁶ *Katalog czasopism XVI–XVIII w. w zbiorach Starych Druków Biblioteki Ossolineum*, oprac. B. Górską, „Ze Skarbca Kultury” 1969, z. 15, s. 7–262.

W 2005 roku, gdy stanowisko kierownicze Działu Starych Druków objęła Dorota Sidorowicz-Mulak, rozpoczęto przygotowania do komputeryzacji działu, w tym do komputerowego opracowywania starych druków. Początkowo brano pod uwagę dwa oprogramowania, które mogłyby zostać wykorzystane w pracy: program Virtua, produkowany przez amerykańską firmę VTLIS Inc., oraz program MONA, oferowany przez polską firmę S SOFT Biuro Usług Informatycznych. System MONA działał jako oprogramowanie do ewidencjonowania, digitalizacji oraz zarządzania zbiorami muzealnymi, więc wykorzystanie go przy katalogowaniu starych druków wymagałoby dostosowania go np. do wymogów formatu MARC 21. Ponieważ program Virtua był przeznaczony dla bibliotek i był już wykorzystywany w większych instytucjach bibliotecznych w Polsce gromadzących książki sprzed 1800 roku (w Bibliotece Jagiellońskiej oraz bibliotekach Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Wrocławskiego), zdecydowano się na jego implementację w Ossolineum także przy katalogowaniu starych druków.

Początkowo, aż do 2008 roku, kiedy to pozwolono na wprowadzanie rekordów bibliograficznych starych druków do katalogu NUKAT, w Ossolineum katalogowano stare druki, korzystając z klienta programu Virtua⁶⁷, łączącego się z lokalnym serwerem tego programu. Po odpowiednim przeszkoleniu w 2006 roku wprowadzaniem rekordów do bazy zajęły się dwie pracownice działu: kierownik Dorota Sidorowicz-Mulak i Grażyna Rolak. Ponieważ dane dotyczące zbiorów XVI i XVII wieku były dostępne szerszemu gronu odbiorców w formie drukowanych katalogów poloników, zdecydowano się kontynuować tę linię, opracowując w bazie komputerowej polonika wieku XVIII. Oprócz tego do katalogu komputerowego wprowadzano wszystkie nowe nabytki; nie zrezygnowano przy tym z włączania kart katalogowych nowych nabytków do alfabetycznego katalogu kartkowego.

Opracowując wówczas stare druki, korzystano ze wspomnianej wersji wstępnej instrukcji *Format MARC 21 dla starego druku* upublicznionej w maju 2005 roku. Pracownicy ossolińskiego Działu Starych Druków brali aktywny udział w konsultacjach podczas prac nad ulepszeniem formatu. W maju 2005 D. Sidorowicz-Mulak uczestniczyła w dwudniowym spotkaniu w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, w którym udział wzięli bibliotekarze z kilkunastu oddziałów starych druków bibliotek już opracowujących zbiory nowe w bazie NUKAT lub w innych systemach komputerowych. Dyskutowano wówczas m.in. nad: hasłami, opisem wydawnictw wielotomowych, zasadami przejmowania tytułu i adresu wydawniczego, a także nad opisem cech indywidualnych egzemplarzy druków (tj. proveniencji, opraw). W grudniu 2006 D. Sidorowicz-Mulak uczestniczyła w spotkaniu bibliotekarzy zorganizowanym przez Bibliotekę Jagiellońską dotyczącym formatu MARC 21 dla starych druków oraz zasad konstruowania rekordów wzorcowych dla drukarzy. W kolejnym roku dział współpracował z Biblioteką Uniwersytecką w Warszawie, Biblioteką Jagiellońską i Biblioteką Uniwersytetu Wrocławskiego nad tworzeniem opisów bibliograficznych starych

⁶⁷ To jest program komputerowy występujący w roli klienta wobec usług dostarczanych przez serwer.

druków, metodami oznaczania poszczególnych cech egzemplarza, sposobami zapisu informacji o proveniencjach książek. W listopadzie 2007 G. Rolak i D. Sidorowicz-Mulak uczestniczyły w spotkaniu poświęconym katalogowaniu starych druków w katalogu centralnym NUKAT, zorganizowanym przez Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie. W 2008 roku rozpoczęto katalogowanie starych druków w katalogu centralnym NUKAT; w bazie lokalnej rekordy bibliograficzne pobrane z katalogu centralnego uzupełniane były o pola lokalne proveniencji, opraw i znaków szczególnych egzemplarzy. W dniach 23–24 czerwca tego roku z inicjatywy Ossolineum odbyły się we Wrocławiu ogólnopolskie warsztaty dla bibliotekarzy opracowujących stare druki w katalogu centralnym NUKAT. W warsztatach wzięło udział 40 osób z bibliotek naukowych w całej Polsce. Uczestniczyli w nich przedstawiciele Biblioteki Narodowej, Biblioteki Jagiellońskiej, bibliotek uniwersyteckich we Wrocławiu, Warszawie, Poznaniu, Toruniu, Lublinie (KUL), bibliotek publicznych w Warszawie, Lublinie, Katowicach, Kielcach, bibliotek PAN w Kórniku i Gdańsku oraz biblioteki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Część merytoryczną warsztatów prowadziła Halina Mieczkowska z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, autorka podręcznika *Format MARC 21 dla starych druków*. W spotkaniu udział wzięły także przedstawicielki Centrum NUKAT. Podczas warsztatów analizowano przez pryzmat codziennej praktyki poszczególne zasady opracowywania starych druków zawarte w poprawionej wersji formatu z grudnia 2007, w toku katalogowania starych druków okazało się bowiem, że wiele kwestii zawartych w instrukcji wymaga doprecyzowania. Do jednych z ważniejszych należała zasada przejmowania danych występujących na karcie tytułowej. Ustalono wówczas, że tytuł oraz inne elementy opisu dokumentu przejmuje się w formie i ortografii występującej w opisywanym druku, zachowując duże i małe litery, dawną grafnię czy cyfry⁶⁸. Kolejne ogólnopolskie spotkanie, w którym uczestniczyli pracownicy działu odbyło się w 2010 roku. G. Rolak i D. Sidorowicz-Mulak wzięły udział w dwudniowych warsztatach dla katalogujących stare druki zorganizowanych przez Bibliotekę Uniwersytecką w Poznaniu w dniach 14–15 września. Warsztaty podzielone zostały na dwa bloki tematyczne. Pierwszy dotyczył opracowania druków wielotomowych, określania wariantów i wydań dzieł, opracowania w bazie NUKAT kalendarzy i czasopism, druków muzycznych, programów teatralnych i atlasów sprzed 1801 roku. Drugi zakres tematyczny obejmował zagadnienia związane z opracowaniem proveniencji w polskich i europejskich bibliotekach gromadzących stare druki.

Od 2012 roku oprócz retrokonwersji poloników XVIII wieku i opracowywania nowych nabytków, zaczęto także retrokonwersję druków obcych XVI wieku z przedwojennej lwowskiej kolekcji Ossolineum. W 2013 roku zaprzestano opracowywania poloników XVIII wieku (wprowadzano wyłącznie druki, które jednocześnie opracowywano w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej), koncentrując się wyłącznie na drukach obcych XVI wieku w związku z projektem Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki „Katalog druków XVI wieku z historycznej kolekcji Ossolineum”. Stopniowo do katalogu centralnego starych druków zaczęto wpro-

⁶⁸ Zob. W. Karlak, *op. cit.*, s. 29–30.

wadzać także opisy cymeliów stanowiących narodowy zasób biblioteczny, rekordy inkunabułów, poloników wieku XVI oraz druków obcych wieku XVII. Tradycyjne rekordy bibliograficzne starych druków rozszerzono w Ossolineum o pola służące do opisów egzemplarzy książek: ich proveniencji, opraw oraz znaków szczególnych (odpowiednio pola: 561, 563, 569). Było to przedsięwzięcie nowatorskie na skalę ogólnopolską, realizowane jeszcze jedynie przez Bibliotekę Jagiellońską.

Katalogowaniem starych druków zajmowały się w dziale zazwyczaj dwie–trzy osoby – w zależności od okresu. Oprócz wspomnianych D. Sidorowicz-Mulak i G. Rolak katalogowaniem zajmowali się także pracownicy zatrudnieni w dziale w późniejszych okresach: Patryk Czepanis (Krzyżanowski) od 2008 do 2012 roku, Agnieszka Franczyk-Cegła od 2011 roku, Małgorzata Minkowska od 2012 do 2018 roku, Konrad Szymański od 2018 roku. Oprócz tego pracownicy prowadzą również inne prace biblioteczne związane z gromadzeniem, inwentaryzacją, digitalizacją i udostępnianiem druków XV–XVIII wieku (na miejscu i online) i udostępnianiem informacji o nich (kwerendy polskie i zagraniczne). Ponadto opracowują stare druki w innych programach komputerowych w zależności od platformy (do Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej, Material Evidence in Incunabula, Inwentarza druków XVII–XVIII wieku z historycznej kolekcji Ossolineum w zbiorach Lwowskiej Narodowej Naukowej Biblioteki im. Wasyła Stefanyka), a także prowadzą badania naukowe dotyczące ossolińskiej kolekcji oraz różne działania edukacyjne (wykłady, wycieczki). W związku z tym liczba skatalogowanych zbiorów w różnych okresach jest odmienna (zob. tab. 1), np. spadek liczby opracowanych druków w katalogu Virtua w 2016 i 2019 roku związany był z organizacją przez Dział Starych Druków dużych, międzynarodowych konferencji, do prac nad którymi zostali oddelegowani wszyscy pracownicy⁶⁹. Choć ograniczenia kadrowe oraz inne obowiązki w dziale spowalniają nieraz prace nad opracowywaniem starych druków w katalogu centralnym, biblioteka Ossolineum zajmuje wysoką pozycję pod

⁶⁹ Więcej na temat konferencji zob. A. Wójcik, *Sprawozdanie z konferencji „Książka dawna i jej właściciele”*, Wrocław 2016, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 2016, t. 47, s. 233–238; M. Osuch, *Konferencja naukowa „Książka dawna i jej właściciele – stan badań, opracowanie, perspektywy”*, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, – 29 IX – 1 X 2016 r., „Z. Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2016, t. 10, s. 417–421; W. Karlak, *Konferencja „Książka dawna i jej właściciele = Early printed books and their owners”, 29.09–1.10.2016, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu*, „Roczniki Biblioteczne” 2017, R. 61, s. 351–355; M. Kyler, B. Warząchowska, „Książka dawna i jej właściciele – stan badań, opracowanie, perspektywy” konferencja naukowa (Wrocław, 29 września – 1 października 2016 r.), „Przegląd Biblioteczny” 2017, R. 85, z. 1, s. 85–92; D. Sidorowicz-Mulak, *Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji „Książka dawna i jej właściciele = Early Printed Books and Their Owners”*, „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” 2017, z. 28, s. 227–232; D. Sidorowicz-Mulak, *Kolekcje prywatne w zbiorach książki dawnej – sprawozdanie z II międzynarodowej konferencji proveniencyjnej (ZNiO, Wrocław, 18–19 czerwca 2019)*, „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” 2019, t. 30, s. 185–189; D. Kaszuba, *II Międzynarodowa Konferencja Proveniencyjna „Kolekcje prywatne w zbiorach książki dawnej” Wrocław, 18–19 czerwca 2019 r.*, „Bibliotheca Nostra” 2019, nr 2 (56), s. 205–213. Po konferencji w 2017 roku ukazała się publikacja pod redakcją pracowników działu: *Książka dawna i jej właściciele: zbiór studiów = (Early printed books and their owners)*, t. 1–2. Red. D. Sidorowicz-Mulak, A. Franczyk-Cegła, Wrocław 2017. Zbiór referatów wygłoszonych na drugiej konferencji *Kolekcje prywatne w zbiorach książki dawnej. Studia*, t. 1–2. Red. D. Sidorowicz-Mulak, A. Franczyk-Cegła, ukaże się w 2020 roku.

względem liczby włączanych rekordów druków XV–XVIII wieku na tle innych instytucji katalogujących ten typ zbiorów. Łącznie w katalogu centralnym, liczącym 74 954 rekordów starodrucznych, znajduje się 8 411 opisów z sigłami biblioteki ossolińskiej, w tym 6 485 własnego autorstwa, co oznacza, że prawie 10% zasobów starodrucznych katalogu NUKAT opracowali właśnie bibliotekarze ossolińscy⁷⁰. Pod względem liczby wprowadzanych rekordów starych druków Ossolineum plasuje się na czwartym miejscu wśród wszystkich polskich bibliotek.

Liczba opisanych egzemplarzy w katalogu lokalnym sięgnęła 10 864 na dzień 31 grudnia 2019.

Rok	Liczba osób katalogujących	Rekord bibliograficzny	Rekord egzemplarza	Hasła wzorcowe	Tematowanie
2006	2	31	31	94	31
2007	2	191	303	243	191
2008	2	121	141	129	121
2009	2	187	331	306	187
2010	2	255	439	287	255
2011	2 [od września – 3]	316	316	210	316
2012	3	811	874	648	811
2013	3	1458	1779	1350	1458
2014	3	1519	1665	1058	1519
2015	3 [od czerwca – 2]	949	1337	303	949
2016	2	470	494	189	470
2017	2	795	1070	458	795
2018	2	936	1300	345	936
2019	2	594	784	179	594

Tab. 1. Liczba skatalogowanych starych druków w systemie Virtua w latach 2006–2019. Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań wewnętrznych działu za lata 2006–2019.

Podsumowując, opracowanie zbiorów w katalogu centralnym przyniosło bibliotece Ossolineum wymierne korzyści, przede wszystkim takie jak dołączenie do sieci polskich bibliotek naukowych oraz możliwość korzystania z dużego zasobu rekordów katalogu centralnego poprzez kopiowanie ich do bazy lokalnej. Obecnie (stan na koniec lutego 2020) w katalogu centralnym NUKAT znajduje się prawie pół miliona rekordów książek ossolińskich: 90 828 rekordów bibliograficznych własnego autorstwa (85 037 rekordów druków zwartych, w tym starych druków; 5 791 rekordów dla wydawnictw ciągłych) oraz 340 051 rekordów bibliograficz-

⁷⁰ Stan na 12 marca 2020.

nych skopiowanych (324 881 rekordów bibliograficznych druków zwartych, w tym starych druków, oraz 15 170 rekordów wydawnictw ciągłych). Czyni to bibliotekę Ossolineum jedną z bardziej aktywnych instytucji polskich w upowszechnianiu informacji o swoich zasobach.

BIBLIOGRAFIA

PUBLIKACJE DRUKOWANE

- Burchard Maria, *10 lat z NUKAT-em*, „Forum Bibliotek Medycznych” 2012, nr 5/1 (9), s. 14–23.
- Burchard Maria, *Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT*, „Bibliotekarz” 2000, nr 2, s. 6–10.
- Chłopkowska Dorota, *Prace IFLA nad międzynarodowymi zasadami katalogowania*, „Przegląd Biblioteczny” 2012, z. 3, s. 319–336.
- Chrzan E., Padziński A., *Format MARC 21 rekordu zasobu*, Warszawa 2001.
- Ćwikowski Przemysław, *Język haseł przedmiotowych KABA*, [w:] *Bibliotekarstwo*. Red. A. Tokarska, Warszawa 2013, s. 378–391.
- Ćwikowski Przemysław, *Opis przedmiotowy dokumentów na temat wojen i wojskowości*, Warszawa 2013.
- Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki*, oprac. zesp. aut. I. Leonowicz [et al.]. Red. M. Rowińska, I. Wiśniewska, wyd. 4, Warszawa 2017.
- Format USMARC rekordu bibliograficznego dla książki*, oprac. M. Lenartowicz, A. Paluszkiwicz, Warszawa 1997.
- Franke Jerzy, *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla książki [...]*, „Przegląd Biblioteczny” 2017, R. 85, z. 3, s. 371–392.
- Głowacka T., *Dokąd zmierza język KABA? Powstanie i rozwój języka. Stan obecny. Pytania o przyszłość*, „Przegląd Biblioteczny” 2005, z. 3, s. 297–320.
- Gomułka M., *Narodowy Zasób Biblioteczny w świetle zmian prawnych*, „Nowa Biblioteka. Usługi, technologie informacyjne i media” 2017, nr 1, s. 41–55.
- Grycz J., Borkowska W., *Skrócone przepisy katalogowania alfabetycznego*, Warszawa 1946 (i wyd. późniejsze).
- Guide d'indexation RAMEAU*, 5e ed., Montpellier 1999.
- Guide d'indexation RAMEAU*, 6e ed., Paris 2004.
- Hasła osobowe, korporatywne i tytułowe: zasady sporządzania rekordów Kartoteki Haseł Wzorcowych*, oprac. M. Gajowniczek-Woźniak [et al.], Warszawa 1999.
- Karłak Weronika, *Katalogowanie starych druków w formacie MARC 21. Z doświadczeń bibliotek naukowych współpracujących z narodowym katalogiem NUKAT*, „Bibliotheca Nostra” 2009, nr 2 (18), s. 26–34.
- Karłak Weronika, *Konferencja „Książka dawna i jej właściciele = Early printed books and their owners”, 29.09–1.10.2016*, *Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu*, „Roczniki Biblioteczne” 2017, R. 61, s. 351–355.

- Kaszuba Dorota, *II Międzynarodowa Konferencja Proweniencyjna „Kolekcje prywatne w zbiorach książki dawnej”* Wrocław, 18–19 czerwca 2019 r., „Bibliotheca Nostra” 2019, nr 2 (56), s. 205–213.
- Katalog czasopism XVI–XVIII w. w zbiorach Starych Druków Biblioteki Ossolineum*, oprac. Barbara Górską, „Ze Skarbcza Kultury” 1969, z. 15, s. 7–262.
- Katalog inkunabułów Biblioteki Zakładu im. Ossolińskich we Wrocławiu*, na podst. materiałów Kazimierza Piekarskiego oprac. Alodia Kawecka-Gryczowa, Wrocław 1956.
- Katalog kalendarzy XVII–XVIII w. w zbiorach Biblioteki Ossolineum*, oprac. Barbara Górską, Wrocław 1968.
- Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich: polonica wieku XVI*, z materiałów rejestracyjnych Kazimierza Zatheya oprac. Maria Bohonos, Wrocław 1965.
- Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich: polonica wieku XVII*, oprac. Wiesław Tyszkowski, Barbara Górską, Grażyna Rolak, t. 1–9, Wrocław 1991–1997.
- Książka dawna i jej właściciele: zbiór studiów = (Early printed books and their owners)*. Red. Dorota Sidorowicz-Mulak, Agnieszka Franczyk-Cegła, t. 1–2, Wrocław 2017.
- Kyrcer Maria, Warząchowska Bogumiła, „Książka dawna i jej właściciele – stan badań, opracowanie, perspektywy”. Konferencja naukowa (Wrocław, 29 września – 1 października 2016 r.), „Przegląd Biblioteczny” 2017, R. 85, z. 1, s. 85–92.
- Lenartowicz Maria, *Normalizacja opisu bibliograficznego i jego hasła, zasad szeregowania i przypisów bibliograficznych*, „Przegląd Biblioteczny” 2001, z. 1/2, s. 39–59.
- Lenartowicz Maria, *Przepisy katalogowania książek, cz. 1: Opis bibliograficzny*, Warszawa 1983.
- Materiały z Konferencji nt.: Język haseł przedmiotowych KABA. Stan obecny i perspektywy rozwoju*, Sopot 9–11.09.1997, Warszawa 1998.
- Mieczkowska Halina, *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starych druków*, Warszawa 2007.
- Mieczkowska Halina, *Katalogowanie starych druków w Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym (NUKAT)*, „Roczniki Biblioteczne” 2009, R. 53, s. 205–221.
- Nałęcz Barbara, *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla wydawnictwa ciągłego*, Warszawa 2001.
- Osuch Martyna, *Konferencja naukowa „Książka dawna i jej właściciele – stan badań, opracowanie, perspektywy”*, Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 29 IX – 1 X 2016 r., „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2016, t. 10, s. 417–421.
- Paluszkiwicz Anna, *NUKAT – polska droga do katalogu centralnego*, [w:] *Archiwa w postaci cyfrowej: materiały międzynarodowych warsztatów DELOS CEE*, Warszawa, 25–26 kwietnia 2003 r., Warszawa 2003, s. 15–24.
- Rygiel Paweł, *Razem szybciej, lepiej, efektywniej – o współpracy bibliotek naukowych w zakresie katalogowania z perspektywy 15 lat katalogu NUKAT*, „Bibliotekarz” 2017, nr 12, s. 16–20.

- Sidorowicz-Mulak Dorota, *Dział Starych Druków*, [w:] *Nie tylko książki. Ossolińskie kolekcje i ich opiekunowie*. Red. Mariusz Dworsatschek, Wrocław 2018, s. 103–147.
- Sidorowicz-Mulak Dorota, „Kolekcje prywatne w zbiorach książki dawnej” – sprawozdanie z II międzynarodowej konferencji proweniencyjnej (ZNiO, Wrocław, 18–19 czerwca 2019), „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” 2019, z. 30, s. 185–189.
- Sidorowicz-Mulak Dorota, *Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji „Książka dawna i jej właściciele = Early Printed Books and Their Owners”*, „Czasopismo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich” 2017, z. 28, s. 227–232.
- Skórka Stanisław, *Fasety na nowo odkryte. Integrowanie systemów nawigacji i organizowania informacji*, „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2014, t. 52, nr 2, s. 92–109.
- Sprawozdanie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich za rok 1997*, Wrocław 1998.
- Sprawozdanie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich za rok 2000*, Wrocław 2001.
- Sprawozdanie Zakładu Narodowego im. Ossolińskich za rok 2002*, Wrocław 2003.
- Triller Eugenia, *Katalog inkunabułów Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Kontynuacja katalogu Alodii Kaweckiej-Gryczowej*, „Ze Skarbcza Kultury” 1969, z. 15, s. 263–290.
- Wiśniewska Iwona, *Standard RDA – korzyści i problemy wdrażania*, „Bibliotekarz” 2017, nr 1, s. 14–16.
- Wójcik Anna, *Sprawozdanie z konferencji „Książka dawna i jej właściciele”*, Wrocław 2016, „Rocznik Biblioteki Narodowej” 2016, t. 47, s. 233–238.
- Woźniak-Kaspepek Jadwiga, *Wiedza i język informacyjny w paradygmacie sieciowym*, Warszawa 2011.

PUBLIKACJE ELEKTRONICZNE

- Centrum NUKAT [online] <https://centrum.nukat.edu.pl/pl/> [dostęp: 13.02.2020].
- Ćwikowski Przemysław, *Język haseł przedmiotowych KABA wobec teorii Adama Łysakowskiego. Koncepcje wyszczególniania przedmiotu*, „Wydawnictwa Zwarte Stowarzyszenia EBIB”, t. 2, Wrocław 2005 [online] http://open.ebib.pl/ojs/index.php/wydawnictwa_zwarte/article/view/142 [dostęp: 13.02.2020].
- Grzędzińska Kamila, *RDA w katalogu NUKAT. O konferencji „Standard RDA – korzyści i problemy związane z jego wdrożeniem” 14 października 2016 r.*, „Tytuł Ujednolicony: wokół katalogu centralnego NUKAT” [online] 2016, nr 4 (21) https://issuu.com/nukat/docs/tu_21_strony/1?e=0/42494623&ff=true [dostęp: 13.02.2020].
- ISSN Portal <https://portal.issn.org/> [dostęp: 6.08.2020].
- Mieczkowska Halina, *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla starych druków*, Warszawa 2011 [online] <http://docplayer.pl/24017931-Format-marc-21-rekordu-bibliograficznego-dla-starych-drukow.html> [dostęp: 17.09.2020].
- Radwański Aleksander, *NUKAT – zbyt długo oczekiwany?*, „Biuletyn EBIB” [online] 2001, nr 1 (19) <http://www.ebib.pl/biuletyn-ebib/19/a.php?radwanski> [dostęp: 6.08.2020].

- Rejmer Ewa, *Książka czy czasopismo? Ustalenie typu dokumentu w praktyce Oddziału Wydawnictw Ciągłych BUW* [online] https://kpbc.umk.pl/Content/73648/PDF/Typologia4_MR0307.pdf [dostęp: 3.04.2020].
- Rowińska Magdalena, *Wydawnictwa ciągłe w katalogu centralnym NUKAT 2002–2012* [online] <https://centrum.nukat.edu.pl/pl/warsztat/materialy/materialy-warsztatowe> [dostęp: 13.02.2020].
- Ruszkowska Magdalena, *Praktyczny poradnik katalogowania wydawnictw ciągłych* [online] <https://centrum.nukat.edu.pl/pl/warsztat/materialy/materialy-warsztatowe> [dostęp: 13.02.2020].
- Śnieżko Leszek, *Katalogowanie wydawnictw ciągłych z wykorzystaniem RDA* [online] https://centrum.nukat.edu.pl/images/files/szkolenia/materialy_warszt/poznan_czasopisma/rdaczasopisma22092015.ppt [dostęp: 13.04.2020].

CATALOGUE OF THE OSSOLIŃSKI COLLECTION
IN COOPERATION WITH THE NUKAT CENTRAL CATALOG
IN THE YEARS 1997–2020

SUMMARY

In the article, the authors report on the course and effect of developing the library collection of the Ossoliński National Institute in the NUKAT (The Union Catalog of Polish Research Library Collections). After years of work, the catalogue contains almost half a million records of Ossoliński's books: 90 828 own-originated bibliographic records (85 037 records of non-serial publications, including old prints; 5 791 records for continuous publications) and 340 051 copied bibliographic records (324 881 records of non-serial publications, including old prints, and 15 170 records for continuous publication)

KEYWORDS: digitisation, catalogues, librarianship